

БЕСПРАЦОЎЯ НЕ БАІМСЯ!

Наўрад ці нехта рызыкне адказаць на гэтае пытанне катэгарычным "так", але тое, што беларускія спецыялісты, якія займаюцца гэтай праблемай, не чакаюць у рэспубліцы надта высокіх тэмпаў беспрацоўя, несумненна.

У гэтым перакананы, у прыватнасці, старшыня Дзяржкамітэта БССР па працы і сацыяльнай абароне насельніцтва Георгій Бадзей, які ў інтэрв'ю газеце "Белорусский рынок" паведаміў аб наяўнасці ў рэспубліцы 80 тысяч вакантных рабочых месцаў. У асноўным, праўда, гэта вакансіі для людзей, занятых малакваліфікаванай, сельскагаспадарчай працай, а таксама для будаўнічых рабочых, але "рынак месцаў" тым не менш існуе.

Што ж тычыцца новых рабочых месцаў, то яны будуць стварацца ў асноўным для тых, хто не ў стане як роўныя канкураваць у пошуках работы, — для інвалідаў, жанчын з дзецьмі. А ўсе астатнія павінны "прабівацца" самі.

Служба занятасці, зрэшты, паклапоціцца аб дапамозе ў прафесійнай перападрыхтоўцы: будзе аплываць абучэнне і выплачваць стыпендыі. Цэнтры для перавучвання адкрыюцца ва ўсіх абласцях рэспублікі. Частка беспрацоўных атрымае накіраванні на вучобу, якая будзе арганізавана па шэрагу прафесій у дзеючых прафтэхвучылішчах: прафесіі выбіраюцца ў адпаведнасці з патрэбамі данай мясцовасці.

Плануюцца таксама стварэнне сумесных прадпрыемстваў з замежнымі фірмамі, якія займаюцца прафесійнай падрыхтоўкай і абучэннем. Напрыклад, з дапамогай калег з Германіі хутка адкрыецца цэнтр для перападрыхтоўкі інжынерна-тэхнічных і кіруючых работнікаў, прычым, магчыма, у праграму ўвойдуць і стажыроўкі ў Германію.

Аказаць канкрэтную дапамогу Беларусі згодна і Міжнародная арганізацыя працы (МАП), якая прыме ўдзел у стварэнні і аснашчэнні рэспубліканскіх службаў занятасці. Такія службы, магчыма, пачнуць дзейнічаць у Мінску, Бабруйску і Магілёве ўжо ў гэтым годзе.

Інфармацыя Георгія Бадзея, безумоўна, абнадзейвае. Аднак большасць тых, каму пагражае страта працы, настроены далёка не аптымістычна, тым больш, што страх беспрацоўя — пачуццё зусім новае, не зведанае для тых, каму "права на працу" і да гэтага часу гарантавана канстытуцыяй.

Лідзія ПЕРАСЫПкіНА,
Наталля БУЛДЫК.

Што адбылося ў Савецкім Саюзе ў ноч з 18 на 19 жніўня і чым скончылася праз тры дні, нагадваць не трэба: пра гэта ведае ўвесь свет. Спраба дзяржаўнага перавароту мела куды больш жудасны эффект, чым чарнобыльская катастрофа. Нягледзячы на папулісцкія абяцанні Дзяржаўнага камітэта па надзвычайнаму становішчу ў СССР накарміць дасыта і апрагнуць народ, даць прыстойнае жыллё, людзі ў сваёй пераважнай большасці не далі яму веры. Народ паўстаў і не дапусціў, каб былі знішчаны завабы перабудовы.
НА ЗДЫМКУ: выступленне жыхароў Мінска супраць антыканстытуцыйнага перавароту.
(Чытайце заметкі каментатара "Трывожна..." на стар. 3).

НА СУЧАСНЫМ складаным этапе гісторыі Беларусі, калі вызначаецца накірунак яе будучага развіцця і ставіцца задача адраджэння нацыянальнай культуры, узрастае цікавасць да вытокаў беларускага народа, робяцца спробы знайсці адказ на найважнейшыя пытанні нацыянальнай гісторыі, у тым ліку і па праблеме ўзнікнення Беларускай Русі, паходжання яе народа.

Савецкімі і зарубажнымі вучонымі напісаны сур'ёзныя навуковыя працы па данай праблеме, выпрацаваны пэўныя канцэпцыі. Частка з іх носіць аднабаковы і спрэчны характар, мае недастатковую аргументацыю. Многія факты старажытнай гісторыі да нядаўняга часу замоўчваліся, каштоўнейшыя першакрыніцы хаваліся ў спецфондах і таму былі недаступнымі для вучоных.

Аўтар новай канцэпцыі аб паходжанні Беларусі і беларусаў — гісторык-этнограф Міхась Піліпенка — зацікавіўся гэтай праблемай даўно і даследуе яе болей за 15 год. Ён усебакова вывучыў айчыннымі і зарубажнымі публікацыі, разнастайныя першакрыніцы (старажытныя летапісы, даныя археалогіі, мовазнаўства, усходнеславянскай этнаграфіі і фалькларыстыкі, антрапалогіі, эканамічнай і палітычнай гісторыі ў сярэднявечную эпоху). У сваіх даследаваннях вучоны ўлічвае ролю многіх фактараў — эканамічных, палітычных, гістарычных, асабліваю ўвагу звяртае

на ролю дыфузіі ў этнічных працэсах, перагрупоўку кампанентаў культуры і мовы. Пастаянна супастаўляючы даныя разнастайных крыніц, ён прыходзіць да новых вывадаў, якія ўяўляюць значную цікавасць для навукі.

У новай навуковай канцэпцыі аргументуецца палажэнне пра змешанае (славяна-балцкае) паходжанне дрыгавічоў, крывічоў, радзімічаў і высокі ўзровень іх развіцця. Гэтыя агульнасці характарызуюцца не як саюзы плямёнаў, а як протанароднасці. Аўтар паказвае, як фарміравалася агульнаўсходнеславянская этнічная тэрыторыя Русь, да якой, па думцы вучонага, некалькі стагоддзяў адносіўся і наш край. Па-новаму тлумачыцца паходжанне і значэнне такіх назваў, як Белая Русь, Чорная Русь, Літва, Палессе. Аўтар лічыць, што працэс утварэння Беларусі, беларускага народа быў куды больш складаным, чым уяўлялася да гэтага часу.

Рэдакцыя газеты "Голас Радзімы", якая друкуе шмат матэрыялаў па гэтай тэматыцы, прадстаўляе разнастайныя навуковыя погляды, гіпотэзы і даследаванні, прапанавала выступіць з артыкулам і аўтару новай кнігі "Узнікненне Беларусі" М. ПІЛІПЕНКУ. Спадзяёмся, што гэта публікацыя будзе цікавай для чытачоў. Чакаем вашых водгукаў.

ЯК СПЫТАЮЦА НАС...

(ГІСТАРЫЧНЫЯ НАТАТКІ ПРА ўзнікненне Беларусі)

У наш час, у канцы цяперашняга стагоддзя, нам, беларусам, варта прыгадаць верш Я. Купалы, які ён напісаў у пачатку гэтага стагоддзя (1911). У вершы паэт сказаў:

Прыйдучы людзі з Усходу,
Прыйдучы з Захаду людзі
І спытаюцца нас:
"Скуль, якога вы роду?
Дзе зямля ваша будзе?
Дзе айчызна ў вас?
Мы ля плоту, пад плотам
Паглядзім, пашукаем,

Які даць тут адказ,
І адкажам: Э, што там...
Мусіць бабскім звычайем
Збегла ўпэчкі на час".

Прочкамі называецца звычай, паводле якога жонка, пасварыўшыся з мужам, на нейкі тэрмін пакідала сваю хату і жыла ўвесь гэты час у сваякоў, суседзяў, а потым, калі абурэнне і гнеў праходзілі, вярталася дамоў. Цяпер, амаль праз сто гадоў пасля таго, як быў напісаны гэты знакаміты верш,

можна сказаць, што час прочак скончыўся, і мы, беларусы, павінны адказаць на пытанні: "Скуль, якога мы роду?", "Дзе зямля наша будзе?", "Дзе айчызна ў нас?", "Калі беларусы, як народ, сфарміраваліся?", "Як, якім чынам?", "Пад уплывам якіх прычын, фактараў?" Каб правільна падысці да гэтых няпростых пытанняў, неабходна спачатку зазірнуць у далёкую мінуўшчыну, даведацца, якія людзі жылі тады на тэрыторыі

нашага краю, на якіх мовах яны размаўлялі, якую культуру, які знешні выгляд мелі.

СТАРАЖЫТНАЕ НАСЕЛЬНІЦТВА НАШАГА КРАЮ

На тэрыторыі нашага краю чалавек упершыню з'явіўся ў канцы сярэдняга старажытнакаменнага веку, прыкладна звыш

(Працяг на 6-й стар.).

ПЕРАМОГА ІДЭАЛАЎ ДЭМАКРАТЫІ

Прэзідыум Савета ФПБ адзначыў, што прагрэсіўныя сілы краіны атрымалі важную перамогу, сарваўшы спробу антыдзяржаўнага перавароту ў СССР. Перамаглі развага, ідэалы дэмакратыі, канстытуцыйная законнасць. Менавіта да гэтага Прэзідыум Савета ФПБ заклікаў у сваёй заяве ад 20 жніўня гэтага года.

Прэзідыум выказаў спачуванне родным і блізім загінуўшых і пацярпеўшых у час трагічных падзей у Маскве.

Адначасна неабходнасць неадкладнага расследавання ўсіх акалічнасцей, звязаных з арганізацыйным пераваротам, шырокага інфармавання грамадскасці па гэтых пытаннях.

На пасяджэнні падкрэслена, што з боку законных органаў улады павінны быць прыняты рашучыя дзеянні па стабілізацыі сацыяльна-эканамічнай сітуацыі ў краіне, умацаванню законнасці і правапарадку. На парадку дня — падпісанне ўдакладненага Саюзага дагавора, рэалізацыя скарачэнняў і ўзгодненых з рэспублікамі антыкрызісных мер.

Прэзідыум Савета ФПБ падвергаў сваю пазіцыю аб неабходнасці разгляду гэтых праблем на надзвычайнай сесіі Вярхоўнага Савета СССР і З'ездзе наrodных дэпутатаў СССР.

ПРОЦІСТАЯННЕ

СУМЛЕННЕ НЕ МІРЫЛАСЯ

Тры змрочныя для краіны дні плошча Леніна ў Мінску была месцам сустрэч тых, чыё грамадзянскае сумленне не мірылася з насаўваючай рэакцыяй, з удурэннем дэмакратыі групай узурпатораў, што назвалі сябе "ДКНС".

Вечарам 21 жніўня плошча таксама нагадвала растрывожаны вулей, але твары людзей ужо былі светлымі, усмешлівымі. Многія трымалі ў руках партрэты Прэзідэнта, пераможныя лозунгі. А народным выбравнікам, якія два папярэднія вечары дзілілі з імі тут трывогі і выпрацоўвалі тактыку грамадзянскага непадпарадкавання самазванцам, пелі і носі клеткі ўдзячнасці.

Мітынг пачаўся мінулай маўчання ў памяць аб тых, хто загінуў мінулае ноччу ў Маскве, абараняючы Канстытуцыю, законнасць, грамадзянскае сумленне.

Каля мікрафона не было адбою ад жадаючых выступіць. Гаварылі ветэраны і моладзь, рабочыя, вучоныя, студэнты... Сутнасць усіх прамой зводзілася да таго, што сёння ў савецкіх людзей прагнулася самаасведомасць і асабістая адказнасць за дэмакратычныя церамены, якія адбываюцца. І што палітычныя авантуры з такімі людзьмі ўжо не пройдуць.

Тут жа на плошчы была прынята рэзалюцыя з патрабаваннем аддаць суду членаў "ДКНС" і іх намагатых. Пад ёю паставілі свае подпісы сотні мінчан.

ЗАЯВА

СОРАМНА...

Камуністы выдавецтва "Мастацкая літаратура" выступілі з паступнай заявай:

"У трагічную гадзіну суровага выпрабавання народа ў барацьбе за дэмакратыю, галоснасць, адраджэнне нацыянальнай свядомасці мы зведалі пачуцці непаразумення і сораму за маўклівую двуруш-

ВЕЧАР ДРУЖБЫ

Святам беларускай і французскай культуры стаў вечар дружбы, што прайшоў у Доме культуры тэкстыльшчыкаў Магілёўскага вытворчага аб'яднання шайковых тканін. Народныя песні і танцы выконвалі самадзейныя артысты фальклорнай групы "Ле Гёрле дзю Клен" з дэпартаменту В'яна і харэаграфічнага ансамбля "Рунь".

Творчыя сувязі паміж гэтымі ансамблямі зарадзіліся яшчэ ў 1989 годзе на міжнародным фестывалі фальклорных калектываў. Затым магіляўчане былі запрошаны на наступны фестываль у Францыю. І вось візіт у адказ артыстаў "Ле Гёрле дзю Клен" у Магілёў. Французскія госці пазнаёміліся не толькі з архітэктурай горада і славытымі мясцінамі, але і больш даведаліся пра жыццё сваіх сяброў у Беларусі.

НА ЗДЫМКУ: беларускімі песнямі і танцамі сустракаў французскіх гасцей харэаграфічны ансамбль "Рунь".

ніцкую пазіцыю ЦК КПСС у дні дзяржаўнага перавароту ў краіне.

Аддаўшы Прэзідэнта краіны і Генеральнага сакратара ў рукі клікі здраднікаў, кіраўніцтва ЦК КПСС тым самым здрадзіла свайму генсеку і ўсёй партыі.

У нас выклікае глыбокае абурэнне той факт, што, калі Прэзідэнт Расіі Барыс Ельцын, іншыя лідэры рэспублікі выйшлі адзіна адзіна змаганца з хунтай, бюро ЦК Кампартыі Беларусі прыняло зварот, па сутнасці, у падтрымку арганізатараў дзяржаўнага перавароту.

У гэтых умовах сумленне і пачуццё грамадзянскай годнасці прадыхталі нам рашэнне прышчыць сваё членства ў КПСС, кіраўніцтва жой, на нашу думку, з'яўляецца капсерватыўным, адарвалася ад жыцця і народа.

Мы шлём гарачае прывітанне Прэзідэнту Расіі Барысу Ельцыну, усім лідэрам братняй рэспублікі і народам свабоднай Расійскай федэрацыі. Мы верым, што на хвалі нацыянальнага адраджэння такія лідэры з'явіцца і на Беларусі".

ДАБРАЧЫННАСЦЬ

"ЗНІЧ" УСЯЛЯЕ НАДЗЕЮ

З Савецкага консульства ў італьянскім горадзе Валонія ў адрас Беларускага саюза імя П. М. Машэрава "Зніч" прыйшоў факс: падрыхтавана да адпраўкі новая партыя дабрачыннага грузу. У няблізкую дарогу збіраецца грузавік уласнага аўтапрадпрыемства гэтай арганізацыі.

— Нашым добрым партнёрам стаў італьянскі бізнесмен з горада Удзіне сін'ёр Джавапі Даніель, — гаворыць віцэ-прэзідэнт "Зніча" Уладзімір Пятроў. — Ён арганізаваў на сваёй радзіме фонд "Мінек Чарнобыль", дапамога якога ацэньваецца ў 200 мільянаў італьянскіх лір. Але ўзаемаадносінны нашых фондаў ідуць далей звычайнай дабрачыннасці. Сін'ёр Даніель сабраў у Мінску і Салігорску: ішло абмеркаванне праекта сумеснага будаўніцтва ў горадзе шахцёрскага завода па вытворчасці дзіцячага малочнага харчавання. Ужо падпісаны дагавор.

ТАМОЖНЯ

УСЁ БУДЗЕ ПА ЗАКОНУ

У СССР уведзена новае таможнае заканадаўства: пачынаюць дзейнічаць Таможны кодэкс СССР і саюзны Закон аб таможным тарыфе.

Таможны камітэт будзе забяспечваць утрыманне падаткаў, збіраць, апрацоўваць і аналізаваць даныя таможнай статыстыкі. Таможнікі атрымалі права праводзіць даследаванні, вырашаць пытанне аб узбуджэнні крымінальнай справы.

18 артыкулаў новага кодэкса акрэсліваюць канкрэтныя выпадкі парушэнняў, і гэта практычна выключае самавольства таможнікаў. Што датычыцца працэдур кантролю, то яе абцягаюць максімальна дэмакратызаваць, пазбавіць людзей ад чэргаў, непатрэбных валакіты, выкарыстоўваючы сучасныя таможныя тэхналогіі.

ДЭЛЕГАЦЫЯ ААН

ЗНАЁМСТВА З БЕЛАРУСКАЙ ЧЫГУНКАЙ

Дэлегацыя эканамічнага камітэта ААН у складзе прадстаўнікоў Аргенціны, Балівіі, Бразіліі, Чылі, Калумбіі, Кубы, Парагвая, Перу і Уругвая на пра-

цягу трох дзён 19—21 жніўня знаёміліся з работай асобных падраздзяленняў Беларускай чыгункі.

Ва ўпраўленні чыгункі адбылася сустрэча з кіраўніцтвам магістралі. Гасцям расказалі аб арганізацыі прыгарадных зносінаў на Мінскім вузле. Члены дэлегацыі на перагоне Стоўбцы — Гарадзея знаёміліся з механізмам спосабам рамонтнай пуці, на вытворчых плошчах рэйкаваарачнага поезда ў Оршы пазнаёміліся з тэхналогіяй зваркі рэек у стаячых умовах.

У заключэнне знаходжання яны дэкламавалі прадстаўнікам Беларускай чыгункі за гасціннае прыём, высока ацанілі работу чыгуначнікаў нашай магістралі.

БАРТЭР ПА-РАССВЕТАЎСКУ

Новы від бартэрных здзелак апрабаваны калгасамі "Рассвет" імя Арлоўскага Кіраўскага рэёна Магілёўскай вобласці і Барацьба за мір Кіраўскага раёна Крымскай вобласці. У адпаведнасці з дагаворам, які заключылі ў мінулым годзе кіраўнікі гэтых гаспадарак, беларусы абавязаліся ў сябе вырасціць для крымчан на пяці гектарах бульбу, а тыя для беларусаў на такой жа плошчы — памідоры. Затраты па дастаўцы бульбы і памідораў узяў на сябе калгас "Рассвет". Частка атрыманых памідораў перададзена ў калгасныя сталовыя, астатнія — у фірменны магазін "Рассвета" ў Бабруйску. Больш познія сарты таматаў мяркуецца адправіць на кансерваванне ў калгасны цэх.

НА ЗДЫМКУ: уборку таматаў вядзе прысланая з "Рассвета" брыгада. На параднім плане — Анатоль Чыжык.

ВЫСТАЎКІ

ЧАРНОБЫЛЬСКІ ЦЫКЛ

У Палацы мастацтва сталіцы адкрылася дабрачынная выстаўка карцін "Чарнобыльскага цыкла" народнага мастака СССР і БССР Міхаіла Савіцкага.

Дзевяць карцін, работа над якімі была завершана да пятай гадавіны бяды, выносіцца на суд беларускага глядача. ("Голас Радзімы" летась шырока знаёміў нашых чытачоў з работай мастака, старшыні прэзідыума Беларускага таварыства "Радзіма" Міхаіла Савіцкага над "Чарнобыльскім цыклам").

Усе сродкі ад правядзення выстаўкі будуць накіраваны арганізатарамі — фондам міжнароднага супрацоўніцтва па сацыяльнай абароне "Беларусь" і рэдакцыяй газеты "Вячэрні Мінск" — на вырашэнне сацыяльна-медыцынскіх праграм.

ВЫРАТАВАННЯ КАШТОЎНАСЦІ

У залах Магілёўскага музея дзекабрыстаў разгорнута экспазіцыя ікон "Выратаваныя каштоўнасці".

Усе выстаўленыя іконы — з фондаў Брэсцкага краязнаўчага музея. А туды яны трапілі з... таможні. За апошніх 15 гадоў на Брэсцкай таможні кафіскавана больш як дзве тысячы ікон, якія кантрабандным шляхам вывозіліся за мяжу.

ГРАМАДСКІ РУХ

НОВАЯ АСАЦЫЯЦЫЯ

Ініцыятыўная група аб'яднанню ахвяр незаконных палітычных рэпрэсій у Бабруйску ўтварыла арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы і правядзенні ў верасні — кастрычніку рэспубліканскага ўстаноўчага з'езда Беларускай асацыяцыі ахвяр палітычных рэпрэсій, якая аб'яднае як былых, пераходзячых і рэабілітаваных вязняў ГУЛАГа, так і іх блізкіх — удоў, дзяцей. Распрацаваны праект статута будучай асацыяцыі, вызначаны асноўныя мэты і задачы аб'яднання: садзейнічаць у ахове правоў і аказанне разнастайнай дапамогі пацярпеўшым ад рэпрэсій, дасягненне поўнай і публічнай рэабілітацыі ўсіх ахвяр незаконнага ўдзелу ў адшуканні месцаў тайных пахаванняў ахвяр масавых рэпрэсій і ўвекавечанне іх памяці.

Пакуль у Беларусі зарэгістраваны тры аб'яднанні рэпрэсіраваных: Бабруйскае, Брэсцкае і Гродзенскае.

СТАНОВІШЧА Ў ВЁСЦЫ — КАТАСТРАФІЧНАЕ

Па выніках сацыялагічных даследаванняў выяўлена, што фермерствам у БССР жадалі б заняцца п'яць працэнтаў калгаснікаў і рабочых саўгасаў. Як лічаць спецыялісты, з улікам аб'ектыўных магчымасцей, у рэспубліцы трэба арыентавацца на стварэнне каля 20 000 селянскіх гаспадарак, у тым ліку ўжо на першым этапе — 10 000. Пакуль жа за фермерскі гуж узяліся ўсяго 353 селянскія сям'і. Чаму ж працэс прыватызацыі ў аграрным сектары рэспублікі, парламент якой аб'явіў сельскую гаспадарку ключавым сектарам эканомікі, ідзе так марудна, а сяляне з аглядкай прынялі заклік "стаць гаспадарамі зямлі"? З такім пытаннем наш катэдара рэспубліканскага ўніверсітэта старшыні Беларускай селянскай партыі **Яўгена ДУГІНА**. Гэта палітычная арганізацыя нядаўна атрымала юрыдычны статус і абвясціла сябе абаронцай прававых інтарэсаў фермерства.

Перш за ўсё таму, што здарова эканамічная праграма, якая прадугледжвае радыкальную рэформу аграрнага сектара рэспублікі, пакуль застаецца пазбаўленай якіх-небудзь цывілізаваных прававых адзенняў. З названых лічбаў відаць, як "рэалізуецца" палажэнні саюзнага заканадаўства аб правядзенні зямельнай рэформы. Слаба ўвасабляецца ў жыццё і рэспубліканскі закон аб зямлі, арэндзе, а саблівая аб стварэнні селянскіх (фермерскіх) гаспадарак. Гэта насцярожвае сялян.

Вось мы, прадстаўнікі Беларускай селянскай партыі, і вырашылі ўзяць пад кантроль захаванне заканадаўства аб зямлі. Наша партыя — арганізацыя палітычная. Але палітыкай мы будзем займацца галоўным чынам для таго, каб растлумачыць эканамічную сітуацыю ў аграрным сектары Беларусі, бо на старонках партыйнага рэспубліканскага друку ўсё падаецца ў занадта добрым выглядзе. А становішча спраў, шыра скажу, катастрафічнае. У выніку павышэння закупачных цен на сельгаспрадукцыю прыбытка грошай у сельскіх касах павінна была ўзрастаць на 3,1 мільярда рублёў. Гэта з аднаго боку. Але з другога — за кошт павышэння цен на матэрыяльна-тэхнічныя рэсурсы, у прыватнасці тэхніку, з гэтых жа кас будзе забрана 5,6 мільярда рублёў. Нічым не кампенсуемы расход дасягае 2,5 мільярда рублёў. У выніку такой цэнавай палітыкі фінансавая сітуацыя складаецца зусім не на карысць селяніна.

Прыплюсуем да гэтага становішча з зямельным фондам рэспублікі, якое з кожным годам паршаецца. За апошнія 20 год з сельгасгаспадарчага абароту было выведзена 600 тысяч гектараў. Акрамя таго, яшчэ 257 тысяч з-за аварыі на Чарнобыльскай АЭС. І яшчэ мяркуюцца выключыць 310 тысяч гектараў сельгасугоддзю. Кампенсацыя вытворчасці прадукцыі толькі павышэннем ураджайнасці сельгасгаспадарчых культур немагчыма: ураджывасць нашай зямлі-карміцелькі на мяккі. Магчыма часткова кампенсацыя выбываючых зямель за кошт новай меліярацыі ў паўночнай частцы рэспублікі. Аднак грошай на гэта няма. Калгасам і саўгасам прапановаецца ажыццяўляць гэтыя работы толькі за кошт уласных крыніц, а іх не хапае нават на пакупку тэхнікі. Тэхніка так падаражала, што нават такому багатаму калгасу, як "Рассвет" у Магілёўскай вобласці, старшыня якога — вядомы Васіль Старавойтаў, набываць яе не па сілах. Гавораць, бярыце крэдыты пад 12 працэнтаў. А цэны на прадукцыю сяла застаюцца нязменнымі, іх трымаюць пад жорсткім кантролем. Практычна нічога не мяняецца ў крэдытнай, забеспячэнскай палітыцы. Па пранозах, да гэтай зямі могуць разарыцца тысячы гаспадарак. Некаторым з іх ужо сёння няма чым плаціць зарплату калгаснікам.

Калі своечасова не прыняць надзвычайных мер, у Беларусі зарацца звыш 60 працэнтаў сельгасгаспадарчых прадпрыемстваў.

Разлікі Беларускага навукова-даследчага інстытута аграрна-мысловага комплексу паказваюць, што ўжо ў першым паўгоддзі гэтага года 400 нізкарэнтабельных гаспадарак (а ў іх працуе 125 000 чалавек) аказаліся фактычна без фінансавай, матэрыяльнай і іншай дапамогі. Яны не могуць выжыць.

Пра якое "прыкрытэнае развіццё вёскі" сёння можна весці размову, калі яна развальваецца на нашых вачах. Энергаўзброенасць яе ў пераліку на аднаго працоўнага складае ўсяго 39 конскіх сіл, у той час як у развітых краінах — 130 конскіх сіл.

На думку старшыні Саюза аграрнікаў Беларусі Аляксандра Дубко, да заганнай практыкі вядзення аграрных спраў нас прывялі негатыўныя адносіны да прыватнай уласнасці з боку адміністрацыйна-каманднай сістэмы, якая трымаецца на двух кітах. Першы — манополія дзяржавы на ўласнасць, а значыць, манопольнае права распарадкавання тым, што ствараецца працай народа. Другі кіт — палітычная манополія, якая стаіць на варце манополіі дзяржавы на ўласнасць. Вось і вынік: ва ўсіх цывілізаваных краінах чалавек, які працуе, атрымлівае ў сярэднім дзве трэці ад таго, што вырабляе, у нас — менш адной пятай.

Адзінае выйсце — ліквідацыя манополіі дзяржавы на зямлю. Толькі ў гэтым выпадку мы пазбавім сялян ад прыгоніцкай дзяржаўнай залежнасці, і яны змогуць накарміць краіну.

Зараз шмат гаворыцца аб неабходнасці правядзення рэферэндуму адносна прыватызацыі зямлі. Але ёсць праблема, якія большасцю галасоў не рашыць, бо яны складаюць неад'емнае права кожнага чалавека.

Хоча чалавек узяць зямлю ў індывідуальнае карыстанне — такое права павінна быць яму прадастаўлена. Жадае калгас ці саўгас узяць зямлю ў калектыўную ўласнасць — гэта павінна стаць яго неад'емным правам. Захоць працаўнікі калгаса ці саўгаса захавалі цяперашнюю форму гаспадарання (быць арандатарам у дзяржавы) — з Богам! Няхай кожны на справе дакажа перавагу сваёй сістэмы гаспадарання. Умовы "выжывання" павінны быць аднолькавымі для ўсіх. І тады калгасна-кааператыўная ўласнасць, калі яна зможа без дзяржаўных датацый стаць эканамічна эфектыўнай, "упішацца" ў рыначныя адносіны.

Ужо зараз трэба браць пад узмацнены кантроль захаванне заканадаўства аб зямлі. Нядаўна мы ў Беларусі правялі з'езд беззямельных сялян — тых, хто хацеў узяць зямлю, але яе не атрымаў. На справе высветлілася, што на месцах ствараюцца штучныя перашкоды пры выдзяленні зямлі жадаючым. А калі яна і даецца, дык непрадатная, на якой нічога не пасадзіш і не пасееш. Парушаюцца амаль усе нарматыўна-прававыя акты ў адносінах да фермерскага землекарыстання. Неабходна знізіць падаць з селянскіх гаспадарак, якія моцна б'юць па эканамічных і сацыяльных інтарэсах вёскі.

Зямля павінна належаць тым, хто яе апрацоўвае. Задача зямельнай рэформы ў тым, каб злучыць прыватную ўласнасць на зямлю з вытворцам, а не ў тым, каб раздаць або распрадаць яе любому жадаючаму.

Прыватная ўласнасць у вёсцы без карыстання зямлёй нараджае паразітызм. Карыстанне зямлёй без права ўласнасці, наадварот, нараджае безгаспадарчасць і рэцтва. Таму неабходна рашыць карэктнае пытанне — аб праве прыватнай уласнасці на зямлю, бо яна з'яўляецца асновай рыначнай эканомікі.

Рыгор КОЛАБАЎ.

Фота С. ХАЛАДЗІЛІНА.

ЗАМЕСТ КАМЕНТАРЫЯ

ТРЫВОЖНА...

І зноў Расія ратавала спет? Як бы каму ні хацелася адмоўна пакрыціць галалой, а прыйдзецца прызнаць гэты неаспрэчны факт. Мы не ведаем, як развіваліся б падзеі далей, удайся пераварот, але свет нездарма з трыногай сачыць за тым, што адбывалася ў гэтых тры жніўеньскія дні ў нас і з намі. Яшчэ такія блізкія доўгія гады "халоднай вайны", яшчэ сніцца ў кашмарных снах процістаянне, жыццё пад нацэленымі на нашы і іх гарады ракетамі.

Ні адна рэспубліка не выступіла ясна і цвёрда супраць новага рэжыму — устала на дыбкі Расія, ні адзін лідэр не асмеліўся выступіць з адкрытым забралам, акрамя Барыса Ельцына. Можна таму, што яму ўжо не было чаго губляць: спазніўся ён на 20 мінут пакінуць сваю дачу — і быў бы ўзяты "пучыстамі".

У Звароце Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР да беларускага народа пераварот названы "ўзніклым крызісам", дзеля пераадолення якога мы павінны кансалідавацца і не дапусціць канфрантацыі. У аналагічным Звароце ЦК Кампартыі Беларусі да камуністаў і ўсіх працоўных рэспублікі авантура названа "адказнай паласой выправаўлення", "вымушанымі мерамі па навідзненню парадку ў краіне".

Толькі парламенцкая апазіцыя Беларускага народнага фронту "Адраджэнне" заняла акрэсленую пазіцыю: у Маскве адбыўся антыканстытуцыйны дзяржаўны пераварот. Дэлегацыя ад апазіцыі патрабавалі ад Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР склікаць неадкладна надзвычайную сесію, а калі атрымалі адмоўны адказ, пачалі збіраць подпісы народных дэпутатаў БССР у падтрымку сваёй прапановы.

Садзейнічаць паляпшэнню экалагічнай абстаноўкі ў вобласці — мэта Гомельскага прадпрыемства энергетычных і радыяцыйных даследаванняў, заснавальнікамі якога сталі мясцовы гарышчанком і Беларускі камітэт па справах Чарнобыля. У планах прадпрыемства — арганізацыя поўнай дэактывацыі дзіцільных устаноў, рэкультывацыі зямель, пахаванне радыеактыўных адходаў у адпаведнасці з нормамі бяспекі. На сёння на тэрыторыі вобласці знаходзіцца больш за 70 "магільнікаў" (не лічачы тых, што ў 30-кіламетровай зоне). Супрацоўнікі прадпрыемства — а спецыялісты тут сабраліся вопытныя, тых, хто прайшоў школу палігонаў у Семіпалацінску і на Новай Зямлі, удзельнічаў у збудаванні саркафага ЧАЭС — даследуюць пахаванні, складаюць на кожнае пашпарт, вызначаюць, дзе тоіцца асабліва небяспека для навакольнага асяроддзя і якія неабходна прымаць меры для яе ліквідацыі. **НА ЗДЫМКАХ:** абследаюцца "магільнікі" на тэрыторыі Добрушскага раёна; намеснік дырэктара прадпрыемства па навуковай рабоце Леў БЕЛАВАДАЎ замярае ўзровень радыяцыі.

Апазіцыя ішла на плошчу перад Домам урда да народа, які трымаў у руках партрэт Міхаіла Гарбачова, патрабуючы яго вызвалення. Дзеіны наш народ — на гэтай жа плошчы ў красавіку ён у адзін голас патрабаваў адстаўкі Прэзідэнта СССР. Можна, гэтую логіку паводзін людзей растлумачыць заява мінскага стачкомы, які заклікаў да адпору самазванай уладзе. Здаецца, заявілі стачкоманцы, што нашы палітычныя патрабаванні нібыта і выкаланы: мы дамагаліся адстаўкі Прэзідэнта — і Прэзідэнт адсунуты ад улады. Але мы не можам пагадзіцца з неканстытуцыйнасцю метадаў эмоўшчыкаў і таму выступаем у падтрымку таго ж Прэзідэнта.

Тры дні, якія склаліся свет, мінавалі, і трынога змянілася эйфарыяй перамогі. Але радасць хутка міне, а трынога зноў будзе шчымець у нашых сэрцах. Па-першае, людзі не ўдэўлены, што заўтра іх сацыяльнае становішча палепшыцца. А па-другое, хто можа даць гарантыю, што гэта быў "апошні і рашучы бой". Здаецца, праблема, якія ляглі цёпем паміж Гарбачовым і Ельцыным, да канца не рассяліся. Якімі цяпер будуць стасункі паміж вазнем Фароса і кумірам расійскага "белага дома"? А галоўнае, як паставіцца да нас Еўропа, Амерыка — цэлы свет?

...Калі пісаў гэтыя заметкі, якраз зайшлі ў рэдакцыю двое суайчыннікаў з Англіі, якія гасцявалі ў Беларусі. Вядома, маё першае пытанне да іх: "Што яны думаюць пра апошнія падзеі?" "Свет цяпер зноў вас бліцца, — адказалі мае суайчыннікі, — і спатрэбіцца, ой, як многа часу, каб за мяжой паверылі і пераканаліся, што падобны пераварот у СССР ужо немагчымы".

Трынога...
Якія выправаўненні яшчэ нам наканаваць?
В. КРАСЛАЎСКІ.

Ён спаткаў караля ў садзе і незадаволена пачаў выказваць сваё здзіўленне: усё курапаткі ды курапаткі... Кароль паглядзеў на яго пільна і прамовіў:

— А ў мяне ўсё Марыя-Хрысьціна, усё Марыя-Хрысьціна.

Набожны абат на гэты раз добра зразумеў караля.

— Якая ж мараль адсюль? — запытаў Карусь сваім, як раскаты грома, голасам.

— Так хіба ня можаш сам дадумацца, — сказаў насмешліва Загорскі. — Шкада! — і прадоўжываў: — Жанчыны, грамадзяне, трэба мяняць, як блюда: вось мараль гэтага анекдоту.

— Брава, Загорскі! — хлопаў у далоні Малевіч. — Брава! Ты ўсіх нашых беларусаў за паяс заткнуў.

— А ведаеце, — усмяхнуўся Кірыла, — што казаў Янка Станкевіч пра такіх, як ты?

— Ну?

— Ён казаў, што ад шлюбу беларусаў з полькамі, расейкамі ці чэшкамі дзеці родзяцца ідыётамі.

— Мусіць ён сам — плод такога шлюбу, — засмяяўся Загорскі.

Усе пачалі ўсмяхацца на гэту тэму.

— Ну, дзядзька Загорскі, — перарваў сьмех і спрэчкі Малевіч, — канкрэтная прыпазыка: спыніць спрэчкі, зайсьці ў клубоўну і выпіць за посьпех тваёй кар'еры.

— Так, так, выпіць, — казала частка любіцеляў павесяліцца, — абавязкова выпіць.

— Ну што ж, я не адмаўляюся, — казаў Загорскі. — Калі вы паставіце — я таксама згодны...

— Грамадзяне, — казаў Малевіч, — па кружцы

піва. — "Дружна-сьмела на сьвет цэлы — песьню запяём"...

— Пагуляйце, грамадзяне, — сьмяяўся Кірыла, — сьняння якраз пасья атрыманьня стыпэндый...

Усе пайшлі ў клубоўну выявіць за пивам сваю радасьць за ўсё тое, што добра канчаецца. Усе былі шчаслівы, што яшчэ ў гэтым годзе засталіся на стыпэндый. І ўсе разам з гэтым хацелі выпіць за посьпехі Загорскага, адхадзіўшага можа быць на доўга ад беларускай грамады ў Празе. Адзін "айцец" Кірыла не прыняў у гэтым удзелу, разьвітаўся з усімі й пайшоў дахаты.

II

Тугоўскі пераязджаў у інтэрнат. Усё было яму знаёма. Той самы поўны ў залатых галунах швэйцар вітаў яго, адчыняючы зьлёную браму. Той самы платан стаяў перад пад'ездам. Тая самая ліхтары віселі каля дзьвярэй. Тая самая альтанка моўчкі чарнела ў куту саду, нагадываючы аб тым, калі ён спаў у ёй. Усё было тое самае, толькі зіма ўжо пакрыла белай простыняй сад і занясла дарожкі... Тугоўскі ішоў і думаў аб іроніі, аб насмешцы лёсу. Ён зноў вяртаецца на старыя слябы, зноў каля разьбітага карыта. "Па-людзку", як казаў Кірыла, вельмі мала прыйшлося яму жыць. Цяпер ён кандыдат зноў у браздзягі. Яму трэба здаць экзамены да вясны, інакш ад яго адбярдуць нават частковую стыпэндыйу і прагоняць нават з інтэрнату! І ўсё па міласьці каго? Тэй, каторую ён кахаў. Яна — гэта прыгожая, з вытанчанымі стройнымі ножкамі, — была вінавайцам яго цяперашняга правалу. Яна зрабіла тое, што ён перастаў вучыцца. З-за яе ён блукаў па месце, пісаў вершы,

маляваў жаночыя галоўкі і ня мог падрыхтаваць сур'ёзных прадметаў...

Цікава, што гутараць пра яго ў грамадзе? Напэўна, думаюць, што Тугоўскі адзін з самых няздольных сяброў Грамады, якога перавялі з поўнай на частковую дапамогу... Цяпер ён ня будзе атрымліваць з камітэта ні чаравікаў, ні бялізны — нічога. Цяпер, напэўна, Загорскі сьмяецца з яго і радзіць сябрам адправіць яго ў "Інстытут псыхічных досьледаў". Ну што ж, няхай сьмяюцца з яго сябры! У рэшце рэшт кожны жыве, як умее. Каму якая справа да яго жыцьця? Ён кахаў і кахае, у гэтым ёсьць для яго ўнутрашняе апраўданьне... А сябры няхай думаюць, што хочучь... Ён падняўся па драбіне ў пакой. У пакоі было цёпла. Вялікая чыгунная печка была напалена да чырвонага, каля печкі, сабраўшыся наўкола, сядзелі з кнігамі і газетамі ўжо знаёмыя Тугоўскаму людзі. Галічанін Серада ў кутку граў на мандаліне і сьпяваў:

Човен ківаецца сярод вады,
Б'ецца аб бераг вясло.

— Мілы, мой любы, прыдзі, ах прыдзі:
Забудзеш дзённае зло...

Тугоўскі лёг на вольную пасыцель, прадназначаную для яго, хінуў свае рэчы на падлогу і пачаў азірацца. Навокал было тое самае, тая самая браздзячыя таленты глядзелі на яго з усіх бакоў, але на гэты раз ён не пачуў да іх ніякага сентыментальнага каханьня, як калісьці... Цяпер ён, напэўна, не заплакаў бы пад сьценкай, як калісьці ад іх граньня і сьпеваў. Пасьля прыветнага памяшканьня ў чыстай чэскай сям'і яму здалося, што ён папаў ў нейкі вертэп, глыбока на цёмнае, бруднае дно. Ён пачаў прыслухвацца да размоў.

"осэздцамі". Прывялі іх у штаб. Чорт іх ведае: можа, запраўды шпіонкі якія-небудзь. Мы нават не маглі паверыць, што гэта жанчыны. Хто ведае, можа гэта перапрацуліся мужчыны? Прыказалі ім зараз распрануцца. Дрыжачы ад страху і сораму, яны распрануліся і стаялі перад намі, як пакорныя авечкі... Зрабілі далрос. Усё аказалася ў парадку. Мы ім паверылі. Начальнік, кончыўшы далрос, усмяхнуўся і сказаў:

— Ну, хлопцы, думаю, што на далросе вы пакажаце сябе інтэлігентнымі ў адношаньні гэтых трох дам. Іх трое — і вас трое. Выб'райце сабе любую.

З гэтымі словамі ён вышаў з пакою... Засталіся мы адны, пераглядаемся, сьмяемся на свае ахвяры... Што ж рабіць з імі? Вазіць іх з сабой? Не такі час, але наогул у нас жанчын няма... Бог ведае, калі мы іх бачылі. Стаім і глядзім, выбіраем. Нарэшце, выбралі. Мне папалася нейкая сьпявачка. Артыстка! Жыцьцё сваё ня меў артыстак, нават ня бачыў, а тут на табе — шчасьце прываліла... Ну, вось і папрабаваў я.

Апавядальшчык замоўчаў і пачаў цягнуць раз за разам даўгую люльку.

— А далей што было? — нецярпліва запытаў чысты голас.

— Далей пайшло ўсё добра, яна мне на памяць дала залаты гадзіннік, яна сьпявала ў маіх абоймах, як птушка ў абоймах кошкі, раманы аб каханьні. Гэта была напэўна яе лебядзіная песьня,

— Аб'ехалі мы з хорам Кошыца¹ ўсю Эўропу, — казаў нейкі прыгожы бледны ўкраінец з віочымі валасамі. — А трэба вам сказаць, што ўкраінскі хор Кошыца вядомы з замежных газэт — нямецкіх, французскіх, бельгійскіх, ангельскіх. У Бельгіі на нашым канцэрце быў прысутны кароль з каралевай. Дык вось, прыязджалі мы з Кошыцем у Барсэлоны. Слаўны горад, чысьценькі, з прыгожымі ваканіцамі. Грашоў у нас шмат (мы атрымлівалі ад урада Украінскай Дырэкторыі), але ўсё — украінскія грыўны. Што рабіць? Сяджу ў рэстаране з адной паненкай — прыгожым начным матылём. Сяджу я, а ў самога жара так і падымаецца: чую — тэмпература каля 40, усё роўна, як ад гішпанскай хваробы... Дрэнная справа... Хочацца мне правясьці бязумную гішпанскую ноч у Барсэлоне, але за што? За ўкраінскія грыўны? Я пускаюся на хітрасьць.

— Ведаеце, багаты амэрыканец прыехаў з Аргэнтэны на ўкраінскі канцэрт. — Выбіраю партманэт з набітымі "грыўнамі" і паказываю ей.

— Якія гэта грошы? — пытае яна.

— Аргэнтынскія!.. Яны па сваёй вартасьці не ўступаюць даларам.

— Якія цікавыя грошы, — кажа гішпанка. — Я такіх ніколі не бачыла.

Я выбраў і даў ёй адну ўкраінскую грыўну.

— Ах, як я рада, — казала яна. І яна схпіла мяне ў такія гарачыя абоймы, на якія можа толькі гішпанка, што запамятаў усё: і хор Кошыца, і Украіну, і Барсэлоны, і ўсё на сьведзе.

Так прайшла дзіўная ноч у Барсэлоне, за адну ўкраінскую грыўну! — Апавядальшчык рассьмяяўся.

— Лоўка, — усе засьмяяліся.

бо назаўтра зраньня...

Ён замаўчаў і пачаў падкладаць вугальля. Вугаль успыхнуў у чырвонай печцы і загудзеў.

— Што назаўтра зраньня? — запытала некалькі чалавек.

— Назаўтра мы адступілі ад гэтага мейсца.

— А яна? — запытаў Серада з кута. Кінушы гуляць, ён прыслухваўся да размоў. — Ты яе забіў?

— Яе? — неахвотна перапытаў апавядальшчык, выбіваючы люльку. — Не... Я на разьвітаньне толькі перацягнуў яе пару раз... Але яе, здаецца, потым расстралілі.

Усе замаўчалі. Тугоўскі глядзеў на сядзеўшых у пакоі людзей і вусам сваім ня верыў. Куды ён папаў? Гэта вертэп нейкі, а не студэнцкі інтэрнат. І чаму ён раней так ідэальна глядзеў на людзей?! Хоць і ў іх трэба знаходзіць што-небудзь людскага.

Серада паглядаў на Тугоўскага і ўсьміхаўся. Ён парушыў нарэшце цішу:

— Слухай і вучыся!

— Гэтыя ўніверсітэты не для мяне, — адказаў Тугоўскі, пераварочваючыся на пасыцелі сьпіной да Серады... Серада не стрымаў:

— Ну скажы, Тугоўскі, што б ты рабіў, каб у цябе была-б дзяўчына? Ты, напэўна, ня ведаў-бы, што рабіць?

Усе засьмяяліся. Гэтага толькі сьмеху напэўна і хацеў Серада. Ён пачаў (...) на Тугоўскага і сьмяяцца на ўвесь пакой. Тугоўскі маўчаў. Праз нейкі час сьмех заціх і ўсё зноў прыняліся за апавяданьня. Тугоўскі зажмурыў вочы, стараючыся ня слухаць... Ува ўсіх размовах фігурамі былі жанчыны... І тут ён ня меў спакою ад жанчын, і тут

— А яна не шукала цябе потым? — запытаўся чыйсьці голас.

— Дзе там шукаць... На заўтра паўднём мы выехалі з Барсэлоны...

Настала ціша.

— Падсып там у печку, — прамовіў пажылы, з доўгімі папоўскімі валасамі і з доўгай люлькай у зубах чалавек да сядзеўшага каля печкі апавядальшчыка. — А я вам раскажу, грамадзяне, — пачаў ён, выпусціўшы з люлькі мора дыму, — больш цікавае здарэньне. Было гэта падчас грамадзянскай вайны на Украіне. Я служыў тады ў арміі Пятлюры, насіў чуб-осэздэц, які можна было заклацьці за вуха, і змагаўся з бальшавікамі. Вось неяк ранкам пайшлі мы ў разведку. Яшчэ ўсход толькі пачынаў разавець і над балотам падымаўся туман, калі мы падыйшлі да невялікага разьезду. Чуем у кустах крыху ў баку ад чыгункі — галасы... Шэпчуцца... Мы абкружылі гэтае мейсца і раптам крыкнулі:

— Стой! Здавайся!

Нешта піснула, ахнула, і з травы паднялося трое прыгожых жанчын з паднятымі рукамі. Мы ледзь не прыселі ад здзіўленьня. Вось якіх курат злавлі! Выхаджу я наперад, камандую:

— Зараз за намі ў штаб! Шпіонкі вы.

Аказываецца, яны не шпіонкі. Яны артысткі, займаліся спекуляцыяй. Узялі па торбе белай мукі сабе на хлеб, бо есьць няма чаго: савецкія ёсьць, а есьць няма чаго. Ды вось наткнуліся на савецкі заградзіцельны атрад. Каб уцячы, яны рашылі перайсьці да нас са ўсімі торбамі мукі... Думалі, мы людзі інтэлігентныя, не дазволім сабе зьдзеку над імі. Але, калі яны пабачылі нас, дык задрожэлі, як асінавыя лісты. Напэўна, мы настрашылі сваімі

толькі гутарылі аб іх. Але як брыдка, як нізка ставілі тут жанчыну, якую нявольніцу сваёй пахаці рабілі яны з яе. Проста жахліва! Як далёкі ён, ой, ад таго, што ведалі гэтыя людзі з усіх краёў і ўсіх частак сьвету. Як лоўка цанілі яны жанчын розных рас — і чорных, і белых, і жоўтых, і каштанавых — быццам разглядаючы калекцыю розных матылёў...

Тугоўскі ляжаў, а ў яго вочы ляцелі словы пра жанчын. Ён хацеў выкінуць усе думкі аб жанчынах. І чым грубей маляваў інтэрнацкімі жыхарамі вобраз жанчыны, тым мілей яна яму, тым яскравей выплываў сярод вобразаў жанчын розных рас і народаў вобраз Вярхоўскай! Дзе ж тут пасья гэтага вучыцца! Яго напэўна наўмысьля перасадзілі ў інтэрнат, каб ён ня мог здаць экзамены і каб яго выкінулі са стыпэндый гэтай вясной! Вучыцца можна было толькі ўночы, вечарам інтэрнат пусьцеў, усе адпраўляліся шукаць шчасьця ў начную Прагу. Адны йшлі на рандкі напудраныя і напарфумленыя ў рукавічках на шырокай рабочай руцэ, другія садзіліся за столік рулеткі ці картаў. Інтэрнат пусьцеў. Але якая навука была ўночы? Тугоўскі з жахам думаў аб гэтым і ляжаў нерухома на пасыцелі з зачыненымі вачыма. Калі ён адчыніў вочы, у інтэрнаце было напалову цёмна, всіячая лампа слаба асьвятляла вялікі пакой. Пад лямпаю каля велізарнага столу стаяў апрануты Серада і пудрыўся.

¹Кошыць Аляксандр Антонавіч (1875 — 1944) — украінскі харавы дырыжор і кампазітар. У 1919 годзе выехаў за мяжу. Памёр у Канадзе.

РАСКАЖУ ПРА ЮРКУ ХАХОЛКУ

Апошнім часам не толькі ў вашай эміграцыйнай прэсе, але таксама ў тыднёвіках, месячніках, літаратурна-мастацкіх часопісах з Беларусі больш і больш успамінаецца пра выдатных людзей сённяшняй эміграцыі: архітэктараў, паэтаў, пісьменнікаў, прафесараў-навукоўцаў, якія сваім талентам зрабілі шмат карыснага для дзяржавы, у якой яны апынуліся. Заўсёды прыемна чытаць, што, нягледзячы на ўсе цяжкасці і перашкоды, жыўчы на чужыне, сярод чужых, мы, беларусы, не чага да сягнулі. Але апроч вышэй упамянутых сярод нас ёсць людзі,

апынуўся на "лапатах". У спартыўнай зале ён пачаў трэніраваць хлопцаў па валеjbолу, і ў нядоўгім часе нарадзілася першая беларуская валеjbольная каманда "Нёман", якая раз'язджала па ўсёй Нямеччыне і пад яго кіраўніцтвам "кроіла камізэлькі" латышам, эстонцам, палякам і ўкраінцам. У спаборніцтве Нямеччыны сярод ДП "Нёман" дайшоў да фіналу з латышскай камандай. Тут упершыню "Нёман" быў пераможаны, але не без супраціўлення. Латышы выйгралі 3:2, а Юрка, ад'язджаючы, казаў: "Пачакайце год ці два, і мы адаб-

каць да яго ў дзверы і спартсмены з польскіх каманд. У іх набліжалася валеjbольнае спаборніцтва сярод палякаў, і ці не мог бы ён ім памагчы. "Чаму не", — адказаў ім Юрка. — "Толькі тут ёсць адна праблема, — зазначыў капітан польскай каманды. — Ці пан Жорж не мог бы згадзіцца гутарыць па-польску?". На што Юрка адказаў, што ў часе ігры ён не гаворыць. За яго гаворыць мяч. І сапраўды ён забіваў мяч у першай лініі. Віў і з правай рукі, і з левай. Віў і высокія падачы, і нізкія, і не раз каманда праціўніка не ведала, дзе і як ставіць абарону.

чык, каб заапекаваўся гасцямі з СССР. Юрка згадзіўся з ахвотай.

Паціскаючы рукі, ён пачаў ад савецкага трэнера: "Мікалай Карполь". Юрку прозвішча падалося вядомым: гэта ж не хто іншы, як трэнер каманды двухразовага чэмпіёна па валеjbолу на сусветнай алімпіядзе. Мікалай Карполь дабаўляе, што ён таксама беларус з Палесся. У часе перапынку Юрка запрашае Мікалая з жонкай да сябе ў госці. Гутаркі былі без канца. Наступным днём быў фінал паміж камандамі Кубы і СССР. Вечарам перад фіналам англійскі трэнер звярнуўся да Юркі з просьбай спытацца Мікалая, ці магчыма, каб англійская каманда магла прысутнічаць у часе трэніроўкі. Яны былі вельмі захоплены тактыкай, падыходам і дысцыплінай савецкіх дзяўчат. Мікалай падумаў і праз Юрку адказаў, што ў нармальных абставінах гэта было б немагчыма, бо трэніроўка звычайна адбываецца за закрытымі дзвярыма. Але паколькі англійскія дзяўчаты ўжо не бралі ўдзелу ў спаборніцтвах, ён гэтай просьбе не адмаўляе. Апроч гэтага, як жа беларус беларусу можа адмовіцца. Ці англійчане шмат навучыліся ці не, але гэта сустрэча застанецца ў іх на доўгія гады. Як усе і спадзяваліся, дзяўчаты з СССР выйгралі чэмпіят, які адбыўся ў снежні мінулага года. У Юркі застанецца таксама добрая памяць аб сустрэчы з Мікалаем Карполем. Хто ведае, мо іны і яшчэ раз сустрэнуцца. А мне хочацца нашаму Юрку пажадаць доўгіх гадоў жыцця.

А. ГІЛЯРЧЫК.

БЕЛАРУСЫ І ІНДЗЕЙЦЫ — НА СЦЕЖКУ СУПРАЦОЎНІЦТВА!

Шматлікасцю грамадскіх арганізацый, якія імкнудца да кантактаў з замежжам, сёння нікога не здзівіш. Аднак, згадзіцеся, беларуска-індзейскія сувязі — з'ява даволі "нетрадыцыйная" для нашага нават перабудованага разумення. Між тым у Гомелі ўжо пэўны час дзейнічае Беларуска-індзейскае таварыства (БІТ), якое даслала ў рэдакцыю "Зварот да замежных суайчыннікаў у Амерыцы".

"Мы, члены Беларуска-індзейскага таварыства, звяртаемся да вас з заклікам да супрацоўніцтва, — гаворыцца на пачатку ў ім. — Набліжаецца 500-гадзё адкрыцця Амерыкі. Не ўсе згодны, што гэта было адкрыццё: кантынент ужо насялялі людзі, якія мелі свой Вялікі Свет. Цяпер жа іхнія нашчадкі крытычна ставяцца да пыхных мерапрыемстваў у сувязі з юбілеем, што плануецца ў шэрагу краін. Гісторыя сустрэчы і пяцівяковых узаемаадносін індзейцаў з еўрапейскімі народамі занадта трагічная".

Уплыў амерыканскіх індзейцаў, як лічаць аўтары звароту, адчулі ў Старым Свеце, у тым ліку і на Беларусі. І лёс нашага народа лагічна аб'ядноўвае нас з індзейцамі. Ці памятаюць нашы амерыканскія суайчыннікі, якія жывуць на зямлі тубыльцаў ад Аляскі да поўдня Аргенціны і Чылі, пра свой абавязак дапамагаць індзейцам як братам?

"Каб падрыхтаваць глебу для беларуска-індзейскага збліжэння і дружбы, неабходна вывучэнне гістарычных каранёў, інфармацыі пра індзейцаў, прамых кантактаў. Наша таварыства ўжо мае пэўны аб'ём звестак аб беларуска-індзейскіх сувязях, але для таго, каб даследаванне было паспяхова завершана і абнародвана ў 1992 годзе, неабходна ваша, замежных суайчыннікаў, садзейнічанне.

Будзем удзячны кожнаму, хто адгукнецца на гэты зварот, паведаміць любія факты і аптэкі, прышле матэрыялы, якія адлюстроўваюць гісторыю і сённяшні стан беларуска-індзейскіх кантактаў, уключаючы асабістыя назіранні і меркаванні.

Наш адрас: БССР, 246049, г. Гомель, а/с 114, Беларуска-індзейскае таварыства".

Па даручэнню Савета таварыства зварот падпісаў Аляксей СІМАКОВ.

Нароўля. Вуліца Кастрычніцкая.

Фота І. КУРМАНОВІЧА.

які таксама зрабілі шмат і заслугаў у нашай прэсе.

Адным з прыкладаў тут можна ўзяць спорт. Спартсменам у нас не бракала, але пакуль што аб іх ні слова. Хіба няма лепшага часу, каб успомніць сёння пра нашага выдатнага і вядомага ў замежжы спартсмена Юрку Хахолку, якому толькі што споўнілася 65 год.

Пасля ваеннай завірухі Юрка Хахолка (або, як мы называем яго, Жорж), як і шмат іншых, апынуўся ў так званым пераходным лагеры (ДП) у Ватэнштэце (Нямеччына). Ватэнштэт і да сённяшняга дня называецца "беларускай вёскай", дзе і надалей прышчэплілася любоў да сваёй беларускай мовы і свайго роднага краю. Тут мы пабудавалі беларускую школу, гімназію, царкву і касцёл. Пабудавалі сваімі рукамі грамадскі клуб, дзе наладжваліся настаноўкі і імпрэзы, фізкультурныя заняткі.

Тут якраз Юрка і вызначыўся сваёй выдатнай здольнасцю да спорту розных відаў. Але асабай яго любоўю быў бокс і валеjbол. Ён не раз праходзіў 6 раўндаў з прафесіяналамі такой вагі, як і ён, і ні разу не

ёмся". І адбіліся, але ўжо апынуўшыся ў Англіі.

Да гэтага часу ў Англіі пра валеjbол ніхто не чуў і не ведаў, дык што гаварыць пра ігракоў. Дзеся гадамі Юрка ўкладае шмат працы і часу, каб з гэтым спортам іх пазнаёміць. Для кіраўнікоў горада робіць даклады і выдае лістоўкі з ілюстрацыямі валеjbола. Пасля доўгіх старанняў яму дазваляюць праводзіць трэніроўкі ў гарадской зале. Прыходзяць вечарамі хлопцы і дзяўчаты. Пасля гадовай працы Юрка пераймае каманду гарадскога ўніверсітэта. Пачынаюцца спаборніцтва з дамашнімі чэмпіёнства паміж студэнтамі англійскімі, шатландскімі, Паўночнай Ірландыі і Валіі. Тут наш Юрка вызначаецца асаблівай тактыкай і хуткай арыентацыяй. Дык нічога дзіўнага, што Лідскі ўніверсітэт выйграў чэмпіёнства тры гады запар, што тут называецца "гат-трык".

А між тым рады "Нёмана" радзеюць. Людзі вызаджалі ў іншыя краіны свету, жаніліся або проста старэлі. Але не наш Юрка. Ён і далей бярэ ўдзел у валеjbольных спаборніцтвах на ўкраінскай гарадской камандзе. Незадоўга пачалі сту-

Іншы раз, каб адэмаралізаваць абаронцаў, замест удару, ён кідаў мячы праз іх пальцы, і абаронцы валіліся, як снапы, губляючы раўнавагу.

Ды нічога не стаіць на месцы, не стаяць і гады. Апроч гэтага, Юрка праходзіць вялікую аперацыю на адной назе, а незадоўга і на другой. У балініцы медсёстры былі здзіўлены, як хутка ён папраўляецца, а таксама дзівіліся, што карткі з пажаданнямі здароўя прыходзілі да яго цэлымі мяшкамі. Але ж, як прымаўка кажа, дзе коратка, там і рвецца. Юрка атрымаў мікраінфаркт, і зноў тая самая балініца. Яшчэ больш картак з добрымі пажаданнямі.

Вярнуўшыся дамоў, ён атрымаў паведамленне англійскай валеjbольнай арганізацыі: чакаецца інтэрнацыянальны валеjbольны турнір сярод жанчын, і яму, і яго жонцы выслаюць запрашэнне, як паважаным гасцям. І таксама жадаюць, каб ён, Юрка, як ганаровы гасць, уручыў кубак пераможцам чэмпіянату.

Удзел бралі Англія, каманда з СССР, Куба і Канада. Апроч гэтага, яго спыталі, ці не змог бы ён памагчы ім як пераклад-

дамі Кубы і СССР. Вечарам перад фіналам англійскі трэнер звярнуўся да Юркі з просьбай спытацца Мікалая, ці магчыма, каб англійская каманда магла прысутнічаць у часе трэніроўкі. Яны былі вельмі захоплены тактыкай, падыходам і дысцыплінай савецкіх дзяўчат. Мікалай падумаў і праз Юрку адказаў, што ў нармальных абставінах гэта было б немагчыма, бо трэніроўка звычайна адбываецца за закрытымі дзвярыма. Але паколькі англійскія дзяўчаты ўжо не бралі ўдзелу ў спаборніцтвах, ён гэтай просьбе не адмаўляе. Апроч гэтага, як жа беларус беларусу можа адмовіцца. Ці англійчане шмат навучыліся ці не, але гэта сустрэча застанецца ў іх на доўгія гады. Як усе і спадзяваліся, дзяўчаты з СССР выйгралі чэмпіят, які адбыўся ў снежні мінулага года. У Юркі застанецца таксама добрая памяць аб сустрэчы з Мікалаем Карполем. Хто ведае, мо іны і яшчэ раз сустрэнуцца. А мне хочацца нашаму Юрку пажадаць доўгіх гадоў жыцця.

А. ГІЛЯРЧЫК.

Англія.

САМ ПЕРАЖЫЎ

Паважаная рэдакцыйная калегія "Голасу Радзімы"! Найперш хачу вам падыкаваць за газету "Голас Радзімы", якую вельмі люблю чытаць. Многа цікавага і карыснага напісана ў ёй пра нашыя беларускія справы і нашае жыццё як на Беларусі, так і за яе межамі, за акіянамі. Яшчэ раз вам шчыра дзякую за такую духоўную пахыву. Цяпер хачу бы вам выказаць свае думкі пра артыкул "Службу службы на роднай мове", што напісаны С. Шчэр-

бам і змешчаны ў № 26 ад 27 чэрвеня г. г. у "Голасе Радзімы". Я С. Шчэрбы не ведаю і таксама не ведаю, з якога раёна ён паходзіць. Але я поўнаасцю згодзен з ім наконт вуніяцтва. С. Шчэрба піша, што не верыць вуніятам, і я ім не веру, бо перажыў сам той час, калі палякі насаджвалі вуніятаў у Заходняй Беларусі і перакручвалі нашу веру, атуманьвалі нашых людзей, пераважна ў школах. Я помню, калі ў Нясвіжы ў сямікласоўцы была адна гадзіна на

тыдзень — рэлігійная лекцыя, каторую выкладаў сам бацюшка. У 1933 годзе бацюшку забаранілі пераступаць парог школы, а на яго месца прывезлі якогасці вуніята. Ён пачаў на польскай мове выкладаць рэлігію. Царкоўна-славянскай альбо роднай беларускай мовы мы больш не чулі. Мы, драваслаўныя, былі супраць гэтага і запрастэставалі. Тады нам казалі, што бацюшка не мае часу па школах дзятацца і навучаць на рускай мове (беларускую мову палякі не прызнавалі). Нам казалі: "Гэта тутэйшая вяскова мовы, на якой размаўляюць адны невукі. Толькі польская — гэта харошая і далікатная мова,

і мы ўсе панове і шляхта, а вы цёмныя мужыкі з вёсак". Вось я так запомніў на ўсё жыццё палякаў і вуніятаў.

Да 1932 года была ў Вайнілавічах беларуская лекцыя на адну гадзіну ў тыдзень, але яе таксама закрылі, а потым узяліся за царквы: Ватыкан пачаў насыліць гэтых непатрэбных паноў, каторыя нібы былі нашыя прыяцелі, а на самай справе — польскія ватыканскія агітатары. Хачу вам сказаць, што я не ёсць супраць католікаў, не супраць каталіцкай веры. Кожны чалавек добраахвотна верыць, у што ён хоча, гэта яго прыватная справа. Але не накідаць чужую веру, прымушаць сілаю

пераходзіць у яе, гэта значыць, рабіць гвалт над народам. Дык вось вуніяты гэтым і займаліся перад вайной і сягоння надалей імкнудца да гэтага. Так што я поўнаасцю згодны з С. Шчэрбам, што нашу святую літургію ў славянскай мове "ліквідуюць нашы вуніяты для падтрымання свае палітыкі польска-ватыканскага ўхілу". Нам гэта эдрадлівае польска-вуніяцкае прапаганда не патрэбна.

Хай жыве Беларусь, наша вера і наша родная любімая мова!

Міхал КАПЫТКА.
Новая Зеландыя.

(Працяг. Пачатак на 1-й стар.).

40 тысяч гадоў назад. Спачатку былі заселены толькі некаторыя мясцовасці на поўдні, якія знаходзяцца ў басейнах рэк Прыпяць, Ясельда, Сож. Тут жылі людзі ў познім старажытнакаменным веку (прыкладна 40—10 тысяч гадоў таму назад). Асабліва багатыя і каштоўныя матэрыялы пра людзей таго часу знойдзены на стаянках каля паселішчаў Юравічы і Бярдыж. У канцы старажытнакаменнага

фінамоўнае, якое жыло ў Паазер'і. Мясцовае насельніцтва ўспрыняло мову і культуру новых плямёнаў, перадаўшы ім у асобных мясцовасцях назвы рэчак і азёраў, у прыватнасці, на поўначы ўжо ўпамнутыя назвы Дэвіна, Свір, Мардва, а таксама назвы некаторых рыбалоўных прылад, напрыклад, невад і асобныя рысы свайго антрапалагічнага тыпу, у прыватнасці, у Паазер'і — такую рысу, як больш шырокі нос. Якія групы індаеўрапейцаў жылі на тэрыторыі нашага роднага краю ў той далёкі

мэнавіта вільготнасць, забалоцанасць зямель у парэччы Прыпяці. На думку вядомага савецкага лінгвіста Ю. Хабургаева, падобна назве суседняй балцкай супольнасці (lietuva) назва балцкай супольнасці ў парэччы Прыпяці мела форму dreguva. Пасля змешвання славянаў з балтамі і асіміляцыі апошніх у назве новай супольнасці, якая сфарміравалася, захавалася ранейшая балцкая аснова, да якой было дададзена славянскае — "ічы". Так узнікла новая назва — дрыгавічы. Яна з'яўляецца славянска-

крывы, kreivinti — крывіць, kreivis, kreivimas — крывізна, kreivomis — коса, kreivuzas — крывая рэч). Паколькі першапачаткова на тэрыторыі крывічоў жылі не славяне, а балты, то можна меркаваць, што тэрмінам з першапачаткова асновай крыві (kreiv) тут называлі балцкае насельніцтва. Лінгвіст Ю. Хабургаев лічыць, што гэты тэрмін першапачаткова меў форму kreiva, krieva, а пасля змешвання славянаў з балтамі і фарміравання новай супольнасці яна некалькі змянілася, але захавала

дрыгавічоў кіраванне ўзначальвалі князі, якія атрымлівалі гэтыя пасады па спадчыне. Старажытныя пісьмовыя крыніцы называюць нават імёны такіх князёў (Рогвалад у полацкіх крывічоў, Тур — у дрыгавічоў). У княжаных меўся першапачатковы дзяржаўны апарат для збірання дані. Усе гэтыя факты сведчаць аб тым, што памылкова называць крывічоў і дрыгавічоў, а верагодна, і радзімічаў плямёнамі, паколькі сярод іх ужо не было сацыяльнага роўнасці, аднолькавага сацыяльнага становішча ўсіх членаў супольнасці. У крывічоў, дрыгавічоў і радзімічаў знікла рода-племянное дзяленне і рода-племянное кіраванне. Памылкова называць гэтыя супольнасці і саюзамі плямёнаў, таму што, калі не было плямёнаў, то не існавала асновы, падставы для іх саюза. Саюзамі плямёнаў звычайна называюць, асабліва ў этнаграфічнай літаратуры, часовае аб'яднанні, якія заснаваны на дагаворы, што мае пэўны тэрмін дзеяння. У саюзы могуць аб'ядноўвацца і няроднасныя плямёны, якія адрозніваюцца сваёй культурай, мовай. Такім чынам, саюзы плямёнаў — гэта часовае іх аб'яднанні, якія вызначаюць пэўныя адносіны паміж плямёнамі. Што датычыцца крывічоў, дрыгавічоў, радзімічаў, то ў адрозненне ад такіх саюзаў, яны былі перш за ўсё культурнымі супольнасцямі, г.зн. устойлівымі аб'яднаннямі, якія ўзніклі не на аснове дагавора, а сфарміраваліся стыхійна. Яны не плямёны і не саюзы плямёнаў, а першапачатковыя народнасці (протанароднасці) пачатковага этапу раннекласавага грамадства. Археолог П. Трацякоў называў іх "народцамі", першапачатковымі народнасцямі.

Такім чынам, яшчэ ў старажытны час і ранняе сярэднявечча, гэта значыць яшчэ да таго часу, калі наш родны край стаў Руссю, яго насельніцтва прайшло вялікі шлях ад дзікасці да пачатку цывілізацыі, ад першапачатковых плямёнаў да першапачатковых народнасцей, ад першапачатковай кіравання да першапачатковай дзяржавы.

УЗНІКНЕННЕ РУСІ

Другі, вельмі важны перыяд гісторыі нашага роднага краю ахоплівае амаль усю першую палову другога тысячагоддзя новай эры. У гэты перыяд яго насельніцтва становіцца часткай новага, вялікага, усходнеславянскага этнасу (народа), а яго землі аддадзены сталі адметнымі часткамі тэрыторыі гэтага этнасу, якая атрымала назву Русь, а сам вялікі агульнаўсходнеславянскі этнас, што займаў гэтую тэрыторыю, пачаў звацца рускім, яго людзі — русамі, русічамі, русінамі, рускімі. Гэты новы агульнаўсходнеславянскі этнас і яго тэрыторыя пачалі фарміравацца за межамі нашага роднага краю, у мясцовасцях, у размешчаных на поўдзень і на поўнач ад яго — у Сярэднім Падняпроўі і Паловхаўі. Зараджэнне новага народа ў гэтых дзвюх аддаленых адна ад другой мясцовасцях адбывалася адначасова — у IX—X стагоддзях. Тут у гэты час былі спрыяльныя ўмовы для больш хуткага развіцця эканомікі, сацыяльных адносін, культуры. Знешнія ўмовы жыцця насельніцтва гэтых мясцовасцей, менавіта неабходнасць аб'яднання ў барацьбе супраць знешніх ворагаў (на поўдні — хазараў, печанегаў, полацаў, на поўначы — варагаў) таксама садзейнічалі згуртаванню першасных усходнеславянскіх супольнасцей у новы этнас (народ). Першымі ў новы этнас кансалідаваліся паляне і заходнія севяране ў Сярэднім Падняпроўі, славяне і паўночныя (пскоўскія) крывічы ў Паловхаўі. Паляне і заходнія севяране жыві ў лесастэпавай зоне, якая ў той час была спрыяльнай для развіцця земляробства. Тут амаль не трэба было расчысчаць зямлю ад лесу. Тут раней з'явіліся больш прадукцыйныя земляробчыя прылады працы, выкарыстоўвалі больш моцную цягавую сілу — валу.

Міхась ПІЛІТЕНКА.

ЯК СПЫТАЮЦА НАС...

веку былі заселены вярхоўі Нёмана. На поўначы сучаснай Беларусі людзі тады яшчэ не жылі. У гэтай частцы нашага роднага краю людзі пасяліліся толькі ў сярэднім каменным веку (прыкладна 9—7 тысяч гадоў таму назад). Першыя насельнікі займаліся паляваннем, збіральніцтвам, рыбалоўствам. У наступны перыяд каменнага веку (прыкладна 6—5 тысяч гадоў назад), які называецца новым каменным векам, у жыхароў нашага краю з'явілася ганчарства, якое мела адрозненні ў Папрыпяці, Панямонні, Падзвінні і Падняпроўі. На якіх мовах размаўлялі людзі, што жылі на тэрыторыі нашага краю ў той час? Што датычыцца мовы насельніцаў нашага краю на працягу большай часткі каменнага веку, то адказаць на гэтае пытанне пакуль што немагчыма. Сляды гэтых моў яшчэ не выяўлены. На сучасным этапе развіцця навукі можна толькі зрабіць высновы пра мову некаторых груп жыхароў у канцы новага каменнага веку (прыкладна 5 тысяч гадоў таму назад). На поўначы (у Паазер'і) яны размаўлялі на мове, якая адносілася да так званай уральскай сям'і, як фіна-ўгорскай галіны, г.зн. да фінскіх моў. Аб гэтым сведчаць назвы некаторых рэчак і азёраў, такія, напрыклад, як Дэвіна, Свір, Мардва, што знаходзяцца ў гэтых мясцовасцях. У знешнім, фізічным абліччы людзей таго часу ў Паазер'і, у пераважна еўрапеоідным тыпе, былі таксама некаторыя рысы мангалоіднага тыпу (напрыклад, больш шырокі нос), характэрныя для супольнай уральскай сям'і, у тым ліку фінскіх. У позняга неалітычнага насельніцтва Паазер'я, як і ў суседніх фінскіх супольнасцей, былі тыя ж самыя гаспадарчыя заняткі (паляванне, рыбалоўства, збіральніцтва), такія ж кераміка. У паўднёва-заходняй частцы нашага краю, менавіта ў вярхоўях Прыпяці, басейне Ясельды, у познім новым каменным веку (неаліце) людзі, мабыць, размаўлялі на мове, якая адносілася да індаеўрапейскай сям'і, магчыма яе славянскай ці балцкай галіны. Яны мелі яскрава акрэсленае еўрапеоіднае фізічнае аблічча. Старажытнейшыя назвы рэчак і азёраў гэтых мясцовасцей з'яўляюцца індаеўрапейскімі. А самае галоўнае, познеалітычныя жыхары паўднёва-заходняй часткі нашага краю займаліся ўжо земляробствам і жывёлагадоўляй, якія ў той час былі характэрны для людзей, што размаўлялі на індаеўрапейскіх мовах і жылі таксама на поўдні ад нашага краю — на Валыні, у Падоллі і іншых землях.

У эпоху ранняга металу — бронзавым і раннім жалезным вяках — прыкладна з канца 3 тысячагоддзя да нашай эры і да сярэдзіны 1 тысячагоддзя нашай эры, галоўным чынам, ужо ў раннім бронзавым веку (прыкладна з канца 3 тысячагоддзя да нашай эры да сярэдзіны 2 тысячагоддзя да нашай эры) індаеўрапейскае насельніцтва шырока рассялілася на тэрыторыі нашага краю як у паўднёвых яе частках, так і ў паўночных, паступова асімілявала ранейшае неіндаеўрапейскае, у тым ліку і

час? Адказаць на гэтае пытанне дапамагаюць самыя старажытныя індаеўрапейскія назвы рэчак і азёраў. На большай частцы тэрыторыі нашага краю, асабліва на поўначы і ў цэнтры сучаснай Беларусі, старэйшымі індаеўрапейскімі назвамі з'яўляюцца балцкія, напрыклад, рэчка Мядзелька і возера Мядзель (ад балцкага medis — дрэва), рэчка Уса (балцк. uosis — ясен), Клэва (балцк. Klevas — клён), Ашмянка (балцк. akmenas — камень), Ула (балцк. oħla — дробны камень), Рэста (балцк. riekstis — арэж) і інш. На поўдзень ад Прыпяці большасць старажытнейшых індаеўрапейскіх назваў рэчак і азёраў — славянскія, напрыклад, назва рэчкі Стыр. Па старэйшых індаеўрапейскіх назвах рэчак і азёраў можна меркаваць, што на большай частцы нашага роднага краю ў эпоху ранняга металу жылі балты, а на самым поўдні (дакладней, паўднёвым захадзе) асобныя групы людзей па мове былі славянамі.

Славяне шырока рассяліліся на тэрыторыі нашага роднага краю ў больш позні час — у раннім сярэднявеччы, якім лічаць 6—10 стагоддзі нашай эры. У час рассялення яны змешваліся з мясцовым балцкім насельніцтвам, асімілявалі яго і кансалідаваліся з ім у новыя, ужо ўсходнеславянскія супольнасці, якія атрымалі назвы па месцы свайго фарміравання. Так узніклі цяпер шырока вядомыя дрыгавічы, радзімічы і крывічы. Гэтыя супольнасці не былі чыстымі славянамі. Трэба яшчэ раз падкрэсліць, што яны сфарміраваліся ў выніку змешвання славянаў і балтаў, г.зн. мелі балцкую падаснову, так званы балцкі субстрат.

Дрыгавічы першапачаткова займалі значную частку Папрыпяці. Паўднёвая мяжа дрыгавічоў праходзіла за Прыпяцю на поўдзень ад яе. А суседніх драўлян, дрыгавічоў аддзялялі балочыстыя мясцовасці. Потым дрыгавічы прасунуліся на поўнач, апынуліся ў вярхоўях Нёмана. Асобныя групы дрыгавічоў, магчыма, рассяліліся і на больш паўночную тэрыторыю. Мова дрыгавічоў была славянскай. Славянскімі па паходжанню былі і такія элементы іх культуры, як буйныя металічныя пацеркі, пакрытыя зерню, пярсцёнкападобныя скроневыя колцы. Славянскімі былі сярпы, нажы, кераміка. Славянскім з'яўляўся таксама звычай класці памёршага на вогнішча галавой на захад. Да элементаў балцкага паходжання ў культуры дрыгавічоў адносіліся спіральныя пярсцёнкі, змянагаловыя бранзалеты, зорчатыя спражкі. У некаторых мясцовасцях дрыгавічы хацелі памёршых па характэрнаму раней для балтаў звычайу — у драўляных дамавінах (клалі ў іх памёршых галавой на ўсход). Аб змешванні славяна-балцкім паходжанні дрыгавічоў, верагодна, сведчыць і сама назва гэтай супольнасці. Корань гэтай назвы, магчыма, балцкі. У літоўскай мове шмат слоў з такім коранем (drėgnas — сыры, вільготны, drėgte — сырсыць, вільготнасць і інш.). Слова з гэтым коранем адлюстроўваюць адну з асаблівасцей мясцовасці, у якой жыла вялікая група дрыгавічоў,

най формай ранейшай балцкай назвы, што абазначала групу балцкага насельніцтва па асаблівасцях тэрыторыі, на якой яно жыло да шырокага рассялення славянаў.

Такога ж змешанага славяна-балцкага паходжання былі і радзімічы, якія сфарміраваліся ў Пасожы і займалі яго і ў пазнейшы час. Мова радзімічаў была славянскай. Славянскімі па паходжанню ў культуры радзімічаў былі таксама сяміпрамянёвыя колцы, бразготкі, кераміка. Памёршых па славянскаму звычайу ў пахаваннях радзімічаў клалі пераважна галавой на захад. Разам з тым у культуры радзімічаў былі і элементы балцкага паходжання. Да іх адносіліся бранзалеты са змянімі галоўкамі на канцах, бронзавыя спіралькі, касцяныя прывескі ў выглядзе качак, зоркападобныя спражкі. У некаторых мясцовасцях памёршых у пахаваннях радзімічаў клалі па звычайу балцкага паходжання галавой на ўсход. Назва радзімічаў, верагодна, таксама змешанага славяна-балцкага паходжання. Самымі блізкімі да гэтай назвы з'яўляюцца балцкія (літоўскія) словы gadimas (знаходжанне), gadimviete (месцазнаходжанне). У славянскай і балцкай назвах агульная аснова (радзім), адрозніваюцца толькі канчаткі. Назва ўсходнеславянскай супольнасці заканчваецца на славянскае — "ічы".

Змешанага славяна-балцкага паходжання была і самая вялікая ўсходнеславянская супольнасць таго часу — крывічы, што сфарміравалася на тэрыторыі, размешчанай на поўначы ад дрыгавічоў і радзімічаў. Крывічы рассяліліся вельмі шырока. Паўночная мяжа крывічоў дасягнула вярхоўяў Волгі. Арэал іх рассялення, апроч Падзвіння, уключаў таксама і верхняе Падняпроўе. Як адзначаецца ў старажытным летапісе, "крывичи иже седят на верх Волги, и на верх Двины, и на верх Днепра". Мова крывічоў была славянскай. Славянскімі па паходжанню элементамі культуры крывічоў з'яўляліся бранзалетападобныя скроневыя колцы з завязанымі канцамі, крывіцкія бранзалеты, кераміка, а таксама звычай у многіх пахаваннях класці памёршых галавой на захад. Адначасова ў культуры крывічоў ёсць і элементы балцкага паходжання. Да іх адносіліся бранзалеты са змянімі галоўкамі, шыйныя грыўны балцкага тыпу, галаўны вянок і інш. Змешанага славяна-балцкага паходжання, магчыма, і сама назва гэтай супольнасці. Верагодна, яно адлюстроўвае своеасабліваць той значнай часткі іх тэрыторыі на Міншчыне і Смаленшчыне, дзе шмат узгоркаў і мясцовасць як бы крывая. Высокія мясціны чаргуюцца з больш нізкімі. Такі характар мясцовасці асабліва тыповы для поўдні і ўсходу іх тэрыторыі. У адрозненне ад першапачатковай балоцістай мясцовасці дрыгавічоў яе маглі назваць крывой. Назва крывічоў, магчыма, паходзіць ад слоў, якія абазначаюць мясцовасць з узгоркамі. Шмат слоў са значэннем крывізна ёсць не толькі ў славянскіх, але і ў балцкіх мовах, напрыклад, літоўскай (kreivas —

ранейшую аснову, да якой было дададзена славянскае — "ічы". Так з'явілася назва адной з усходнеславянскіх супольнасцей — крывічы. У балцкіх мовах пасля гэтага па-ранейшаму захавалася некалькі змененая балцкая форма, якой балты называлі славянскіх суседзяў на ўсходзе — krievis, krievai. Да цяперашняга часу яна захавалася ў латышскай мове для абазначэння велікарусаў (pyskix) — krievis — рускі, Krievija — Расія.

Вельмі важна для правільнага разумення крывічоў, радзімічаў і дрыгавічоў, а таксама далейшай гісторыі нашага роднага краю вызначыць узровень развіцця і тып гэтых супольнасцей. Раней нашай наукай заніжаўся ўзровень развіцця крывічоў, радзімічаў і дрыгавічоў. Іх лічылі плямёнамі ці саюзамі плямёнаў і адносілі да рода-племянной стадні чалавечага грамадства. Мабыць, гэта не так. К IX—X стагоддзям, калі сфарміраваліся гэтыя супольнасці, яны, асабліва крывічы і дрыгавічы, ужо дасягнулі больш высокай стадні развіцця, падняліся на ступень раннекласавага грамадства і стварылі першапачатковыя дзяржавы, якія можна назваць прота-дзяржавамі. Для такой высновай ёсць шмат доказаў. У крывічоў і дрыгавічоў у гэты час з'явіліся такія прылады працы, якія мелі жалезныя наканечнікі. У гэты ж час у крывічоў і дрыгавічоў пашырыліся сярпы новага тыпу, якія вядуць сваё паходжанне ад аналагічных рымскіх прылад, былі значна ўдасканалены кавальскае і ганчарнае рамёствы. У кавальскім промысле з'яўляюцца і паступова ўдасканальваюцца сырадунныя печы. У ганчарстве пачаў выкарыстоўвацца ганчарны круг і спецыяльныя печы для абпальвання ганчарных вырабаў. Апрацоўка жалеза і гліны паступова становіцца прафесійным відам дзейнасці, асобным заняткам. Рамёствы пачынаюць аддзяляцца ад зямляробства. Гэта стварае спрыяльныя ўмовы для ўзнікнення пастаяннага гандлю. У IX—X стагоддзях у крывічоў і дрыгавічоў з'яўляецца ўстойлівае грашовое абарачэнне. На тэрыторыі крывічоў, у прыватнасці, на Полаччыне, каля вёскі Козянкі, знойдзены клад гэтага часу, у якім было звыш 7 500 манет. У выніку такіх важных змен у гаспадарчых занятках у крывічоў і дрыгавічоў узнікаюць першапачатковыя гарады (протагарады). На тэрыторыі крывічоў у IX стагоддзі ўзнікае Полацк, у X — Віцебск, а на тэрыторыі дрыгавічоў у X стагоддзі з'яўляецца першапачатковы горад Тураў. У гэты час змяняецца і сацыяльны склад насельніцтва. Яно падзяляецца на князёў і астатніх жыхароў. Першыя адрозніваюцца ад другіх сваімі функцыямі і становішчам, якое адлюстравана ў пахаваннях. На Полаччыне, у адным з курганоў каля вёскі Боркі, знойдзена каля 2 000 упрыгажэнняў. У крывічоў і дрыгавічоў у адрозненне ад паўрадных балцкіх супольнасцей усталявалася другая сістэма кіравання. Рода-племянное кіраванне змянілася палітычным. Узніклі першапачатковыя дзяржавы, якія называліся "княжэннямі". У полацкіх крывічоў і

НА РАДЗІМЕ ІГНАТА БУЙНІЦКАГА

ПЯВУЧАЯ ВЁСКА ПРАЗАРОКІ

Свет цалы цешыўся іграю —
На сцэну выйшлі крыніцы.
Сцэрожай, чуйнай
цішынёю
Напоўнены Палевачы.
Неўтаймаланыя аблокі
Над краем вечны рэй
вядуць...
Сягоння людзі ў Празароці
Са свету едуць і ідуць.

Алесь ЖЫГУНОЎ.

І сапраўды, нейкім чынам атрымліваецца, што апошнім часам у Празароці ўсё часцей і часцей наведваюцца госці. Едуць яны зблізку, з акаляючых вёсак, рабнаў, едуць і аддалек, са сталіцы, з абласнога цэнтра Віцебска, едуць невялічкімі групкамі і вялікімі дэлегацыямі, каб пакланіцца бацьку беларускага тэатра — Ігнату Буйніцкаму.

Пашанцавала Празарокам. Іменна тут, у ваколіцах Палсвачоў, нарадзіўся Ігнат Буйніцкі, тут жыў, збіраў па кроплях скарбы народнай творчасці, арганізаваў прафесійную тэатральную трупку. Вельмі любіў Ігнат Цярэнцьевіч сваю радзіму, клапаціўся пра сваіх землякоў, хацеў унесці ў іх жыццё нешта цікавае, новае. Аб гэтым ён піша ў артыкулах у газету "Наша ніва". Так, у № 4 за 1911 год, у рубрыцы "3 усіх старон", Ігнат Буйніцкі піша пра кірмаш у Празароках. Справа ў тым, што на панядзелках у нашай вёсцы праходзіў кірмаш. Шумна і весела было тут з раніцы, але яшчэ "весьлясі" пад вечар, калі паліцэйскія разбіралі бойкі, п'яныя дэбошы. У канцы сваёй заметкі Ігнат Цярэнцьевіч заўважае: "... менш пілі б, менш біліся б, ды менш судам было б работы, а ў турмах — больш пустога месца". Дбаючы пра сваіх аднавяскоўцаў, ён адчыніў камерцыйную краму, дзе сільнае маглі набыць тое-сёе для сябе і сваёй гаспадаркі.

І сёння добрым словам успамінаюць яго празароцкія старажылы, якія любяць прыйсці ў школу, раскажаць гасцям пра мінулае, паспяваць песьні. І некай сам-па сабе арганізаваўся фальклорны калектыў вучняў і старэйшых лёскаў. Робіць ён шмат спраў. Многа добрых слоў можна сказаць пра Часлава Хамёнка, Вацлава Фурса, Эмілію Сіняўскую, Марыю Беззубёнак. Вялікае жыццё пражылі гэтыя людзі, складаны ў іх лёсы, яны шмат адпрацавалі, вырабцілі цудоўных дзяцей. Пара б ужо і на адпачынак, але любяць яны пасядзець з людзьмі, паспяваць, патягваць. Глядзіш на іх — і здаецца, што дрэннага нічога навокал няма і быць не можа.

А вось Ванда Гэрэхун, Ірына Вяль і Ядвіга Шаўко

яшчэ прадаўжаюць працаваць, хоць і на пенсіі. Яны вучаць нас, маладзейшых, любіць роднае слова, песню, танец, ад іх мы пачулі і запісалі многія абрады, легенды, паданні нашай мясцовасці. Такім чынам дзейнічае маладая групка, у якую ўваходзяць вучні. Шмат сілы, энэргіі адалі справе музея сёлетнія выпускніцы Наташа Дударонак і Марына Гэрэхун. Шэсць гадоў яны адпрацавалі экскурсаводамі ў музеі.

Многа добрых слоў можна сказаць пра Анечку Шаўко і Валодзьку Крыўко, нашых цудоўных дэкламатараў, збіральнікаў фальклору. Света Шастак, Толік Рачынскі, Ніна Філіпчык, Іна Булак умеюць і любяць танцаваць. Цудоўна ў іх атрымліваецца і "Кракавяк", і "Андрэй", і "На рэчаньку", і "Месяц". А вось Віця Піварчык, Андрэй Пупковіч, Саша Рубніковіч і Косця Альшэўскі папаўняюць музей матэрыяльнымі рэчамі. Збанкі, корабы, качалкі, прасніцы, верацёны, бойкі, дэравяшкі — гэта ўсё прынесена ў нашу "беларускую хатку", якая суседнічае з музеём. Папаўняецца новымі матэрыяламі і ён. Артыкулы з "Нашай нівы" Ігната Буйніцкага пра дзейнасць яго трупы, "Хроніка Празароцкага касцёла... 1853 года", матэрыялы па гісторыі роднай вёскі. Гэта тое новае, што мы знайшлі цяпер. Акрамя таго, у музеі захоўваюцца ўспаміны старажылаў, якія самі бачылі і памятаюць Ігната Буйніцкага, фотаздымкі некаторых удзельнікаў трупы, пісьмы, камізэлька, у якой танцавала дачка Буйніцкага Гэля. Сёння вёска наша працуе, а ў вольны час адпачывае з вялікім задавальненнем і ўмошнем. Усім помніцца свята "Трай, гармонік", на якім саборнічалі дванаццаць гарманістаў. Часам не вытрымлівалі нашы жанчыны, выбягалі на сцэну і спявалі прыпеўкі. З "Настаўніцкімі вясоркамі" перад аднасяльчанамі і гасцямі выступаюць настаўнікі Празароцкай школы. Іх гуманістычная праграма на густу і маладым, і старэйшым.

У мінулым Празарокі — мястэчка. Тут размяшчалася валасное праўленне. У 1905 годзе ў Празароцкай воласці зарэгістравана 255 вёсак, фальваркаў і памесцяў. У іх пражывала 9 353 жыхары.

Зараз у вёсцы многа будуюць. Моладзь застаецца на радзіме. І ад гэтага радасна. Радасна таму, што нараджаюцца дзеці, ідуць у школу, маюць свае карані ў родных мясцінах.

В. ГІНЬКО.

МАСТАК З АШМЯН

Безумоўна, у малым горадзе і творчых людзей менш, чым у сталічным. Але ж і ў нашых невялікіх Ашмянах ёсць здольныя творцы. Адзін з іх — 21-гадовы Сцяпан Аўсюкевіч. Ён паспяхова скончыў Мірскае мастацкае вучылішча, што ў Карэліцкім раёне, і зараз працуе мастаком на Ашмянскім дрожджавым заводзе.

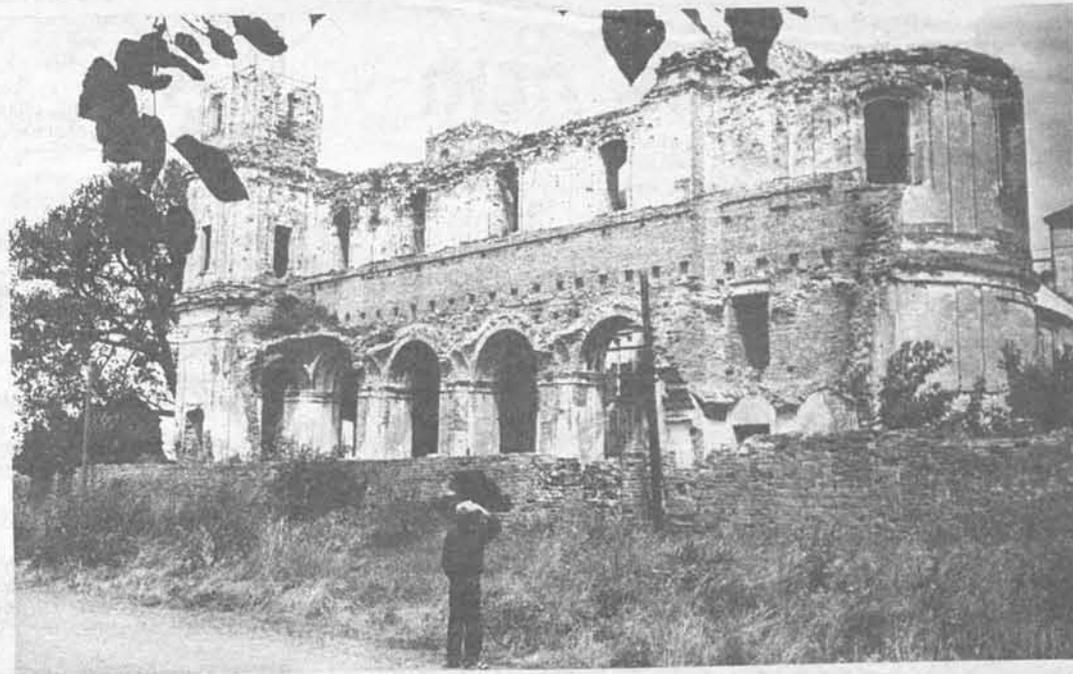
У вольны час Сцяпан Аўсюкевіч піша пейзажы, нацюрморты. Асабліва яму ўдаюцца карціны, у якіх ён адлюстроўвае родныя, блізкія яго сэрцу беларускія краявіды. Вельмі прывабна выглядаюць аднайменныя ашмянскім вёскам пейзажы: "Павяжы", "Замасцяны", "Асінаў-

ка", "Акмяне", "Будзёнаўка". Не менш цікавыя карціны-пейзажы "Дарога на Гальшаны", "Вішнеўскае возера". Гэтыя і іншыя творы — усяго 37 работ — можна было паглядзець у Ашмянскім краязнаўчым музеі імя Ф. Багушэвіча, дзе была наладжана першая персанальная выстава Сцяпана Аўсюкевіча.

Аднак ён не толькі піша карціны, але і цікавіцца прыкладным мастацтвам: робіць барэльфы, гарэльфы, лепку з гіпсу і пластыліну, займаецца разьбой па дрэву.

Магчыма, пачынаючага мастака чакае вялікая будучыня.

А. СЯРГЕЙЧЫК.

ШТО
НЕ ЗРАБІЎ
ЧАС...

Яшчэ і сёння гэты будынак уражвае былой прыгажосцю і веліччу. Амаль 300 гадоў назад узвялі яго ў вёсцы Юравічы Калінкавіцкага раёна. Быў тут манастыр, пазней пад адным дахам мірна суседнічалі дзве веры: каталіцкая і праваслаўная. Богаслужэнні праводзіліся аж да пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Ваеннае ліхалецце абмінула помнік архітэктуры XVIII стагоддзя. Ні адзін снарад не трапіў у будынак. Разбурылі яго чалавечая бездухоўнасць і вандалізм. Пасля вайны тут знаходзілі сабе прытулак і дзіцячы дом, і школа для разумова адсталых дзяцей. Але замест таго, каб падтрымліваць

пабудовы ў парадку, кіраўнік кожнай установы (мусіць даказваючы свой атакізм) уносіў лепту ў яе разбурэнне. Мясцовыя жыхары завяршылі чорную справу, разбіраючы будынак на ўласныя патрэбы. Цяпер спахаліся: зберагчы б былію прыгажосць, вярнуць старадаўнім пабудовам новае жыццё. І не страчаюць надзеі, што знойдуцца неабякавыя да лёсу помніка архітэктуры людзі.

НА ЗДЫМКАХ: так выглядае будынак XVIII стагоддзя ў Юравічах; келі, што былі жылымі памяшканнямі, цяпер поўнасцю разрабаваны.

Фота С. ХАЛАДЗІЛІНА.

З БЕЛАРУСКАГА НАДДЗВІННЯ Ў ЛАТВІ

Дарагая рэдакцыя!
Вырашчыў прапанаваць Вам для друку некалькі сваіх вершаў.

Больш трох год па волі лёсу я жыў і працую ў Даўгаўпілсе. Працую машыністам пудзвой машыны. У 1987 годзе завочна скончыў беларускае аддзяленне філфака БДУ.

З вершамі друкуюся ў рэспубліканскім друку з 78-га года, праўда, не так часта, як хацелася б. У 83-м вялікая падборка маіх вершаў была змешчана ў "Сцяжыне" — калектыўным

зборніку, які выйшаў у серыі "Першая кніга паэта". Апошнія публікацыі — ў "ЛіМе" за 22 лютага гэтага года і "Дні паэзіі-90". Быў бы рады, калі б і Вы не абышлі мяне сваёй увагай.

На тым застаюся са шчыраю павагаю да Вас, з пажаданнямі плёну — збожжа і лёну — на ніве нашай роднай культуры.

Станіслаў ВАЛОДЗЬКА.

г. Даўгаўпілс.

Станіслаў ВАЛОДЗЬКА

Няйначай сэрца
Такое маю,
Што гэтак блізка —
Усё прымаю.

Таму так многа
У ім жалю, болю,
Трывог
З гадамі
Усё болей, болей...

Зямля адцягне —
Калі абдыме,

Мяне
Так блізка
Да сэрца прыме!

З глыбінкі першароднай
З глыбіню душы народа,
З глыб часу
Б'е у грудзі —
Крынічка мовы роднай.

Ад распачы зімовай,
Ад змовы злой —
Замовы,

Айчыны сэрца б'ецца —
Цяпельца роднай мовы.

Хадунюм зямля, бывала,
Калыхала,
Калыхала,
Звар яцела смерць спявала
І снягамі спавівала...

Ды жыццё не адпускала:
Несла, везла —
Калыхала,
Успамінамі спявала
І бінтамі спавівала...

Уладзімір ШАЙДАЎ

САЛОДКІЯ ЛЕКІ

КАЗКА

Жылі ў вёсцы дзед і бабка. Аднаго разу іх унучак гуляў з дзецьмі на вуліцы, напіўся халоднай вады і ахрып. Сядзіць у хаце і плача.

Забедавала бабка, паклікала дзеда.

— Што рабіць? — пытаецца. — Унучак голас згубіў.

Дзед адразу здагадаўся, у чым прычына.

— Не бяда, — супакойвае. — Да пчолак прыйдзецца звярнуцца. Яны вернуць унучку голас.

Узяў дзед унучка за рукі і павёў у сад. Падышлі да вуллёў. Дзед і кажа:

— Пчолкі добрыя! У майго ўнучка горла баліць, трэба яго медам палячыць — голас вярнуць.

— Што ж унучак нарабіў, чаму галасок згубіў? — спыталіся пчолкі.

— Вады халоднай напіў — вось і галасок згубіў.

Загулі, зазвінелі пчолкі, узняліся хмаркай над садам і паляцелі хутчэй па мёд. Адны — на луг. Другія — у лес.

Трэція — у поле.

— Прынясьм, дзядуля, мядок, будзе зноў у ўнучка галасок.

Прыляцелі пчолкі да кветчак, закружыліся над імі ды і кажуць:

— Кветачкі прыгожыя, кветачкі духмяныя! Ададайце нам ваш мядок. У дзедавага ўнучка прапаў галасок. Ён мядку паспытае, горлачка балець перастане.

Кветачкі ласкава ўсмінуліся і павярнулі свае галоўкі да яснага сонейка, каб пчолкам лепш былі відаць кропелькі нектару.

— Бярыце, пчолкі, наш мядок, ды нясіце хутчэй у дамок. Няхай унучак п'е мядок і верне сабе галасок.

Цэлы дзень лёталі пчолкі, насілі мядок для Віці.

А пад вечар дзед зноў прывёў унучка ў сад. Падышлі да чырволага вулля.

— Пчолкі добрыя, працаўніцы слаўныя, — пытае дзед, — ці гатовы мядок?

Вылецела з доміка пчолка і загула:

— Вазьмі, дзядок, лугавы мядок! Няхай да ўнучка вернецца галасок, а сам ён няхай расце прыгожы, як васілёк.

Падышлі да зялёнага вулля.

— Пчолкі добрыя, працаўніцы слаўныя, — ці гатовы мядок?

Вылецела з доміка пчолка і загула:

— Вазьмі, дзядок, лясны мядок! Няхай да ўнучка вернецца галасок, а сам ён няхай вырасце моцны, як дубок.

Падышлі да жоўтага вулля.

— Пчолкі добрыя, працаўніцы слаўныя, — пытае дзед, — ці гатовы мядок?

Вылецела з доміка пчолка і загула:

— Вазьмі, дзядок, палявы мядок! Няхай да ўнучка вернецца галасок, а сам ён няхай вырасце шчодры, як каласок.

Падзякаваў дзед пчолкам і ўзяў слоік палявога мёду. І ўнучак хацеў падзякаваць, але не змог — яшчэ голас не вярнуўся.

У хаце пасадзіла баба ўнучка за стол, сама побач з дзедам села. Дзед узяў драўляную лыжку, пачаў унучка салодкімі лекамі частаваць: спачатку лясным мёдам, потым — палявым, а затым — лугавым.

З'еў хлопчык тры лыжкі мёду і адразу стаў такім, як пажадалі пчолкі. Зноў да яго вярнуўся галасок. Заўсміхаўся ён шчасліва, павесялеў адразу:

— Дзякуй вам, дзед і баба, дзякуй працавітым добрым пчолкам. Я зусім здаровы, у мяне нічога не баліць.

Усмінуўся ў вусы дзед, засмяялася ад радасці баба. А ўнук хутчэй на вуліцу пабег.

І цяпер зноў гуляе з дзецьмі на вуліцы — прыгожы, як васілёк, моцны, як дубок, шчодры, як каласок.

СМЯШЫНКІ

— У вас зусім маленькая кватэра?
— А як вы здагадаліся?
— Ваш сабака махаў хвостом не з боку на бок, а ўверх і ўніз.

Сабраліся Калабок з Ваўком біцца. Калабок і кажа:
— Толькі давай дамовімся: па галаве не біць.

Каця крычыць на пяцігадовую сястрычку-гарэзу:
— Аленка, я цябе зараз прыб'ю!
— Кацечка, а дзе ж ты такі вялікі цвік знойдзеш?

Оля, вярнуўшыся з дзіцячага садка, крычыць сястры:
— Лена, я прывялася ўжо.

Алесь БАДАК

ЗАЙЧАНЯТКІ

— Дзе былі вы, Зайчаняткі?
— Загаралі Каля градкі.
— А пасля куды Прапалі?
— Мама дома Памагалі.
Мылі міскі, Мылі лыжкі, Акуратна склалі Кніжкі.
— Ну а што пасля Рабілі?
— Да мядзведзіка Хадзілі.
Пазаўчора яму Дзед Падарыў Веласіпед.
І цяпер мы На палянцы Разам вучымся Катацца.
Хочаш, З намі павучыся — Толькі ты, Глядзі, Не біся!

ЗАГАДКІ

Бегла ліска каля лесу блізка: ні сцежкі, ні дарожкі, толькі залатыя рожкі.
(Маланка)

Мяне ўсе просяць, мяне ўсе чакаюць, як толькі з'яўлюся — хавацца пачынаюць.
(Дождж)

Ляцелі галкі, селі на палкі. Сядуць па адной — галка лішняя, сядуць па дзве — палка лішняя. Колькі было галак і колькі было палак?
(Тры палкі і чатыры галкі)

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:
220600, МІНСК,
ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80, 33-03-15, 33-16-56,
33-07-82.

Газета аддрукавана ў друкарні "Беларускі Дом друку" Індэкс 63854. Заказ № 1310.
П 12 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ГУЛЬНЯ

БЫЛІ Ё БАЦЬКІ ТРЫ СЫНЫ

Былі ў бацькі тры сыны. Ды ўсе трое Васілі. Адзін коні пасе. Другі лапці пляце. Трэці сядзіць на камені, Дзяржыць дудку на рэмені.

Ён іграе і гудзе, Ажно водгалас ідзе: — Як павесіў я дуду На зялёным на дубу, Дуда з дуба звалілася, На трэсачкі разбілася.

Ах, я бедны цяпер, Пайдзю пасвіць цяцер. Я паціху падпоўз — І цяцёрку за хвост. Зраблю з пёрка дуду — Заіграю, загуду.

Гэтак стану іграць — Усіх буду пацяшаць. Я на дудцы: гу-гу-гу — Усе нясуць па пірагу.

Мне і татка — пірог. Мне і матка — пірог. Мне і братка — пірог. І сястрыца — пірог. Мне і дзядзька — пірог.

Мне і цётка — пірог. І сусед — пірог. І суседка — пірог.

Назбіраў я пірагоў Восемдзсят карабоў.

Запрагаю я каня — Мой і конь не вязе. Запрагаю я вала — Мой і вол не вязе.

Запрагаю камара — Каля вуха званаара. Мой камар маладзец.

Пірагі мае вязець. Без аглобляў, без дугі Цягне камар пірагі!

Алесь КАСКО

ХВАЛЬКО

— Калі моцна захачу, кошку гаўкаць навучу. А яшчэ як захачу — пераскочу каланчу.

Захачу — і палячу, Зоркі ў небе палічу.

— Паспрабуй жа паляцець!

— Расхацелася хацець...

Пушысцікі.

Фота У. МЯЖЭВІЧА і А. ТАЛОЧКІ.

Яўген КРАМКО

ГРЫБНІКІ

Час для грыбніка быў пазнаваты, але пасля кароткае развагі паклікаў унучка, узялі кошыкі і пайшлі ў лес. Жнівеньская раніца яшчэ не паспела скінуць расу, і яна бурштынам зіхацела ад сонечных промняў. Мы ўвайшлі ў лес. Дрозд сваім заманлівым свістам клікаў нас, але мы не звярнулі на яго ўвагі. Маўклівыя дрэвы пасылалі доўгія цені нам пад ногі, на мох, зямлю, ядловец.

Скончыўся густы маладняк, і пачаўся ўжо ладны рэдкі хвойнік. Між гонкіх хваін сям-там бялелі бярозіны і зелянелі кучаравыя ялінкі.

— Тут грыбное месца, добра прыглядайся, — раю ўнучку, які, бачу, больш паглядае па баках, чым на зямлю.

Праз некалькі крокаў побач з ялінкаю ганарова стаяў адзінокі прыгажун-баравік: ножка тоўстая, галоўка цёмна-карычневая.

— Паглядзі, які маладзец усміхаецца мне, — і паказаў унучку. — Зрэж ты, — прапаную.

— Не, я сам хачу знайсці, — адмаўляецца ён. Хадзілі ў гэтым лесе з паўгадзіны. Я знайшоў яшчэ некалькі праўдзівакаў, а мой спадарожнік ніводнага.

— Чаму яны ад мяне хаваюцца? — у роспачы кажа ён.

— Не хвалюся, лепш прыглядайся. Ідзі і думай толькі аб грыбах, тады пашанцуе.

Ідзем, і мой позірк затрымаўся: у кроку перад намі незвычайна была ўзнята парызэлая ігліца.

— Стань, прыгледзься і слухай, — кажу ўнучку і прытрымліваю яго за плячо.

— А што я ўбачу і пачую?

— А вось што. Чую, дзесьці блізка сядзяць два брацікі-баравікі. Ім вельмі хочацца зірнуць, што робіцца ў лесе. Чую, большы кажа: "Высунь галаву, паглядзі, што там?" — "Не, ты першы. Я баюся," — шэпча меншы. — "Ну добра," — згаджаецца большы і выпроствае прыгнутую спіну.

Ігліца заварушылася, узнялася, і праз адтуліну ён убачыў сонца.

— "Ой! Як цудоўна ў нашым лесе," — шэпча ён, і ў адзін момант галоўка яго ружавее.

Меншы таксама ўзняў галаву, глянуў і прамовіў: "Тут і птушкі пяюць."

— Ты ўсё гэта чуеш? — здзіўлена спытаў унук.

— Вядома, чую, — адказаў.

— А дзе яны?

— Паглядзі вось туды, — паказаў рукою на папушаную ігліцу.

— Сапраўды тут штосьці не так, — ступіў крок і нахінуўся. Там стаялі два баравічкі, як брацікі, большы — цяжнейшы, меншы — бялейшы.

— Што яны табе казалі? — пытаю.

— Вазьмі нас з сабою, — усміхаючыся, адказвае ўнук.